

Triglav in Hribarice z Lepe Špice

Foto inž. F. Avčin

Marij Avčin:

Hotel sem v zimi videti svojo glorio.

Naj bodo te vrstice zgodba iz življenja mladega moža. Tesno je povezana z gorami, zato spada sem. Posvečena je onim samotnim posebnejšem, ki ne gredo v planine, da se »izzivljajo v problemih«, nego da v to dete pred božičnim drevescem z velikimi očmi strme, z lepotami si polnijo dušo, da bi imeli v trpkih dneh kam osloniti svojo misel in da jim starost ne bo samo prazno pričakovanje smrti.

Vso rano mladost nisem utegnil drugega nego risati na plotove, loviti pupke po mlakah in gladiti drsnice v šolo gredé. Tudi sem srkal kisló deteljico, kradel čmrljem med in rad sestavljal prav majhne ogljarske kope, najraje v krtine. Poslušal bi in poslušal storije, ki nam jih je bajala stara kuharica. Če sem pa prišel do orgel, sem najrajši stal na nizkih pedalih, na tipkah pa godel v rajskem zvoku in ugibal, zakaj sem s svojo muziko splasil plamenček večne luči. Kar tako sem privzel dobre nauke, trdnih temeljev nikdar nisem občutil.

Veliko mesto! Kar luščilo se je od mene vse, kolikor je mamica pridejala lepega in dobrega k nevrednemu korenu.

In ko se je pred letom privila odjuga tudi k meni, sem naredil črto pod se in seštevek je bil: verujem še v črno kavo, mrzlo prho in injekcijo morfija. Vsi ideali so bili že tam nekje daleč in še mala podobica bi kmalu prišla v pozabo med knjige o grdih boleznih na zaprašeno polico.

Takega me je zapustila prva doba mojega življenja.

Dobil sem šopek vijolic, v mali lončeni vazici. Pomlad?? Zvleklo me je domov, v gore, na bele planote moči in zatega solnca. Če sem jih še vreden, naj bodo take; če sem pa slabič, naj me prekalé v megli, v ugankah, v borbi za en sam pojem, za pojem: življenje. Hotel sem se jim popolnoma prepustiti. —

Poznozimsko solnce je z velikim, še ne preveč požrešnim jezikom lizalo sladki snegec na osojni rebri. Previdno so robniki mojih dobrih, starih jesenovih smučí grizli v ledena zastorca in ledene svečice. Za seboj sem puščal grdo sled. Dih samote in zanos telesa v delu mi je godil. Takega me je zajel mraz; začutil sem ličnice in konico nosu, mesec pa je povzel iz mene dolgo srebrnozeleno senco in jo je razgrnil po plazu.

Dolina Krme v poznozimski noči. Svisli, kraljeva kočá in zapoznena preplašena srnica. Obsvetil sem jo. Obrnila mi je rumeno-sivo zaplato in ponosno me je prezrla. Če bi vedela, kaj bi dal, da bi ji lahko pogledal v očke in poljubil smrček!

Lotil sem se plazu pod *Dražkimi vrhovi*. Težko gre v hrib, če si zasedén in preležan. »Goba si, zato z urno hojo iztisni čim več vode,« sem pomislil, »in bolje ti bo.« Luna: nekateri pravijo, da v njenem siju pozelenijo. Bog vedi, zakaj. In stene Dražkih vrhov: tisti, ki so jih načenjali, pravijo, da še malo pod vrhom lahko skozi korak pljuneš na prodišče pod seboj... »Da bi le bila *bajta v Zgornji Krmi* odprta!« Ha, tričetr želodca čaja in čik slanine — počakajte še!... Pol desetih je že, le kje sem se toliko mudil?

Smučí se vdirajo v zamet, kaj bi tu brez njih? Hladno je. Misli pritekavajo, se za hipec zaiskre in že ubegnejo; tako skoro na vsak utrip srca. Le ena sama popevka me mori vso pot; čisto vsakdanja pesmica je, kje sem jo neki čul? Da, žvižga jo moj sosed v mansardi, zjutraj, ko čisti čevlje.

Tam na levo so *Bohinjska Vratca*, jutri grem čez. Le kakšen bo sneg? Do kočé je še daleč. Vosek ni pravi in drsi mi nazaj. Zanaša me, tako čudna luč je in srebrna, tenčičasta meglica se je izvila starim macesnom-orjakom, ki so ostali sedaj popolnoma goli v tolstem lesku skoro poltenega razgiba, kakršni pač umejo biti izkušeni možje.

Hropel sem v hrib. Na koncu nosa me je zebła kapljica.

Vendar že kočá! Močno je napihano pred njo. Odprta je. Toplota zlatih plamenov mi je uredila begave misli. Med steni želodca, ki sta se že močno trli, sem zagvoznil moške grižljaje. Puhnil sem vročo sapo v noč, zapahnil sem vrata in se zakopal v slamo. Mrtvaška ura v tramovih je potrkavala zdaj po desetkrat, zdaj po petkrat, zdaj samo še čisto na redko in prav nekje daleč in že so me odnesli angelci.

Še me je drugo jutro rezal krmelj v zaspane oči, ko sem drčal v kotlo. Le preveč me je prevzel mladi dan, da bi previdno krmaril. Mehak zamet-telečnjak je hotel naprej, pa sem se zaprl kakor pipec in — hladna je bila jutranja kopel!

Pod Vratci je bilo spihano in poledenelo. Snel sem smučī in dal prednjim žrebljem, da so v zajutrek hrustali ledeno skorjo. Iz stopinjic so se vsipali zveneči rožnati leđci po strmem plazu. Iz stene je privekal kamenček, zastokal je ob trdih tleh in se podričkal v dolino. Prehitela ga je ledena luska, ki jo je solnce odtajalo od nakremženega roba pretečega plazu.

Mišelj vrh je zrasel pred menoj. Šopiril se je kakor košata botra prostranih oblih ploskev v spreminjajoči se sivi svili, pokrita s skrbno urejeno belo pečo. — — Prav posebna je bila tisti dan moja jutranja molitev: »Hvala Ti, ki umeš sipati sneg zdaj v drobcenih zvezdicah, zdaj v ostrih iglicah, zdaj v norčavih kosmičih; slavljen bodi, ki pod težko belo odejo ohraniš cvetke, da bodo lahko kitile prihod pomladi; poveljujem Te, da pomoreš šibkemu drevescu okusiti slast zrele plodu.« V belem prahu sem drčal nizdol in ob vsakem okretu sem zapel novo hvalnico.

Velo Polje je bilo globoko odeto v sneg. Smučī so mi zbežale preko marsikatere strehe. In tam sta gledali dve široki, v trikot speti skodli iz snega: to je bilo strešje križa. Bogec je imel nožice primrzle v sneg, glavo samo ped iznad njega, in ni imel drugega na sebi kakor revno krpo okrog bokov. Hitro sem odkopal martro, da bi je ne zeblo. Kar posinela se mi je videla.

Tod se nisem dolgo mudil. Prilepil sem tjulnjevo kožo in se zagrizel proti *Hribaricam*. Solnce se je nagnilo čez poldan in hlad je padel v grapo. Zadnjo strmino sem premagal in čez rob sem za-slutil drug, topel, gost in prazničen zrak. Zagledal sem sveto Komno.

Silni vodoravni sloji so v ospredju. In za njimi streme kvišku obline, ki so kakor grudi na skulpturi iz alabastra. Tak je ta kraljevski Zlatorogov vrt! Meje so mu šele tam, kjer se globoka modrina neba zgosti preko azurnega pasu v srebrno sivo obrobo, ki verno spremlja vse njegove divne obrise. Toliko tajnosti, toliko lepote, toliko mogočnosti je tu uzakonjene, da grbavi *Kanjavec* in *Zelna-rica*, z ostro rezano postavo, nemo strmita v vso to veličino in najdeta edini smisel v tem, da sta tu s a m a, kakor je tedaj tudi vedel samotni človek, da dvorni folianti tega kraljestva povedo: v njem doživi največ le tisti, ki tod hodi samcat, pa najsi je že pozvan ali nepozvan, dobrodošel ali zoprni gost.

Telo mi je bilo polnovreden okvir prekipevajočemu duhu, ki je bil kakor fortissimo pesmi divjega petelina. Tudi on poje z zaprtimi očmi in ničesar ne sluti... Precej časa sem samo gledal, gledal in dojemal.

Tedaj pa je od juga sem preletel vso to krasoto neki premik. Mogoče bi to v noči bile sence, ki blodijo po Krnu. Premaknil sem se, s smučmi sem dvignil težak sneg in nastala je jama, kakor odliv rakve...

Robovi Komne so se nasvaljkali v zlatosivih oblakih. Premazal sem smučī in se spustil k Jezerom. Drčal sem po plazu, umaknil sem se kočam, in po policah in žlebeh privozil do *Lopučnice*.

V razpotegnjenih oblačkih, ki so medtem pregnrili nebo, sem pravtako gotovo slutil zadnje odtenske večernega pozlata, kakor sem

že razbiral prve odraze mrzlo-zelenih menov mesečevega soja. Le za nekaj hipov je bilo tako: posamezne sence neravne krajine so odstopile — še malo časa je bilo svetlo in svet, v katerem sem sklenil prečuti noč, je postal temotno plašeč in tesan. Nejasni obrisi in mehke sence so odšle na Krn, k večerni združitvi v teman nočni plašč, s katerim je Gospodova roka prav kmalu pregrnila vso trudno naravo.

Vedel sem, kje je senik. Odkopal sem vratca. Vso noč sem prebedel ob malih plamenčkih treščic, ki so bile vrasle v led. Kako bolj steklene so misli v mrazu zimske noči, nego v polnem, toplem dihu poznoletnega večera tam kje na grebenu Kočne, ali ob morju ali v bukovem lesu! Tam vsaj polh žveči žir ali mežika svetilnik, čeprav tudi zdaj pa zdaj zaveka skovir ali se spreleti tajinstvena nočna ptica. Moj Bog, tu niti enega samega glasu ni, da bi razcepil ogromen, zavraten prostor, ki zija za hrbtom, v bližini čelad, ki se zarjavele pozibavajo natakunjene na trhle kole z bodečo žico! Krn, Krn, do kam vse segaš? Čemu vse to? Selekcija ali ostudna kupčija?

Jutro je bilo krvavo rdeče. Vedel sem, kaj to pomeni. Odrzel sem proti *Kraju*. Od Bogatina sem se je plazila umazana megla. Megla na Komni...

Izza Črne Prsti je naraslo solnce. Obsvetilo je prednje straže megle. Kako se je gibalo v njih! Velike priprave so to morale biti, rob se je kahal, vrtničil, krotovičil in valovil, dolgo časa na istem mestu. Potem se je zdelo, kakor da bi iztisnil umazan tvor, poln rumenosivega gnoja, in sila se je premaknila. —

Zasnoval sem načrt: tu naprej do glavičke, tam desno skozi škarje, tedaj čez plaz, nekoliko kvišku in moral bom ugledati kočo. Še dobre četrť ure v pravi smeri, potem se le naj prične. Ni mi bila usojena tako lahka rešitev iz te zagate. Prestati mi je bilo preizkušnjo, da li sem že trden dovolj. Zgodilo se je nekaj prav posebnega: megla se je zaustavila na grebenu nad menoj, solnce ji je sijalo v rob in v meni se je zagrela misel: »Kaj če bi enkrat vsaj, samo enkrat videl sebe v gloriiji? Prilika je, kakor je ne bo deset let. Vzravnal bi se, vzbočil, razkrilil bi roke in bi bil velik, trikraten, poveličan v gloriiji... Bil bi velik v soju, dvignjen in poveličan po samem Gospodu.«

Čas je polzel v neodločnosti. Megla na Komni... Toda to, kar so drugi steptali v meni, se je v mladostni grenkobi dvignilo tako silno, da bi te pramoči z ničimer ne mogel zavreti, nikakor ne. Zahropel sem z vsemi močmi v plaz, divjal sem proti grebenu. Le še malo! Še je mirovala megla, še je solnce zlatilo njene prednje vrste. Dospel sem. Z glavo sem preril skremžen rob snega, ki je odpadel in potegnil plaz za seboj. Tedaj sem razkrilil roke. Pred seboj sem videl sebe: velik sem bil, širok, trikraten, okrog postave je bil poseben soj. Taka je gloriija! Neskončno lepo mi je bilo pri duši, kakor bo nekoč lepo vsem Lazarjem, gobavcem in čudakom.

Toda ni bilo dolgo tako.

Moja gloriija je izgubila tla. Kaj se je zgodilo? Podstava ji je ubegnila in zdaj še trup, in le ostuden torzo je lebdel v pobledele

megli, kakor plava plamen sveče, ki ga odnaša prepih. Tudi ta skaza je izginila. Sunkoma sem se obrnil. Bog! Ogromne meglene škarje so me zajele. Megla na Komni...

Nisem prestal preizkušnje, preveč ohol sem bil, ne, prečloveški sem bil, preveč sem hotel imeti zadoščenja, premalo pasji sem bil.

Pričela je vest: »Domislice pa imaš, to pa to: hotel si videti sebe

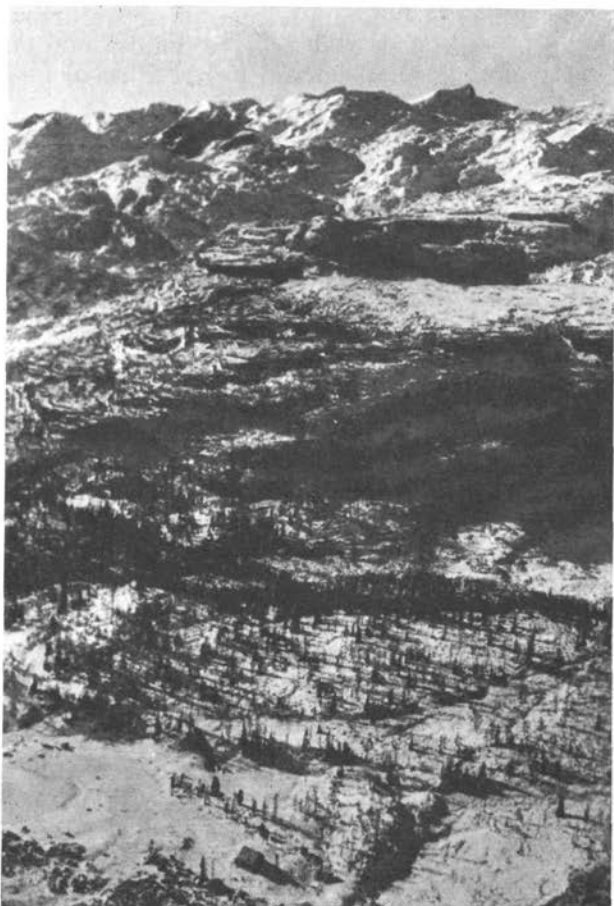

Foto inž.
F. Avčič

· Komna (v ozadju Krn) z Velike Tičarice

v gloriiji! Ali vidi svojo gloriijo macesen, ki leta in leta poganja mladike in s koreninkami razriva ostrorobi kras? Ki zaman trosi seme, vztraja viharjem in ne klone, ki vzdrži do zadnjega? Ti, slabo mestno mevše, pa kar hočeš gloriijo! Tuberkuloza levo zgoraj, pa poveličanje? Skromnost, fante, le skloni glavičko, tako, lepo! Ná spokorniško haljo! Dobra bo: nekoliko ivja po obleki, malo ledu v lase. Ravnotežja ne znaš držati v življenju, je pisano; le uči se tavati po robih v vrtincih sunkovite burje! Ne kloneš pred veličinami; kaj če

bi poljuboval ledena tla? Postavljaš se s svojim likom, bedak; le otiplji si uho — tako je smešno ko na reklami. — Po vagonih se vsakdo hvalisa s čevlji iz nepremočljive juhtovine. Poizkusi, ali tu še čutiš palec?«

Glorija!?

Lastavice polove tisoče mušic, da svetu odgoje nekaj kljunov. Skromne cvetke na malih blazinicah v skalnih počeh vztrajajo nevihtam, žgočemu solncu in ledenim nočem, pa se ne drznejo zahoteti, da bi bile velike in boljše, kakor so njihove dolinske po polu sestrice. Toliko knjig si preteknil, pa si povsod prezrl te resnice!

Glorija!?

Bil sem samotni nebogljenček proti ogromni bojni sili na neskončnem bojišču, bil sem drobcena, nemočna peščica, dvignjena proti večnim zakonom. — —

Burja je pričela poditi meglo v velikih, temnosivih, nejasnorobih zastorih, ki so jim sledili prazni prostori, skozi katere se je še tja in sem zasvetilo nebo. Obličje krajine je usmerjalo sunke vetra tako, da je udarjal v uho visok pisk. Posamezni puhi so tolkli eden v drugega in to je dajalo moten, tolst tlesk. Tenke vejice macesnov so sikale, dupla samotnih dreves so bučala. Potem se je začel ples v strnjenih vrtincih, v lijakih in razbičanih kosmih. Ivje na skalnatih robéh in vejicah je raslo v smeri piša. Sprva so to bile tanke iglice, zlepljale so se v velike, napiljene osti, ki so se združevale v težko ledeni osat. Vrtinci megle so postali marogasti, prve snežinke so zarezale v obraz. Sneg je zasipal čedalje bolj.

Kosmi so pribrzeli za hrbet, zaplesali so okoli mene in nisem več videl, kam so odšli počivat. Sneg se je usipal v nasukanih stolpih. In taka je tudi morala biti moja pot. A imel sem počut, da še nikoli nisem smeril bolj pravilno. Brez malodušja sem šel v negotovo smer, čeprav nisem prešel niti mimo ene značilnosti krajine, ki sem si jih zaznamkoval v svojem načrtu.

Novega snega je padlo že do gležnjev. Veter je pričel še besnejši, nasukani ples. Videlo se je do konice smuči. Prav za prav sem bil le bela postava, ki se je v somraku gibala po nepravilnih sunkih sneženih usipov. Mimo ušes mi je žvižgalo in padal sem, kadar nisem imel trdne stopinje. — Kako je človek pohleven! Še na misli mi ni bilo, da bi se upiral. Zaneslo me je na strm breg. Vem, da sem se dolgo časa vzpenjal, toliko, da so jenjali macesni. Moral sem priti izza roba, ker me je precejšen sunek vetra pognal po spihanem plazu navzdol. Dolgo sem brzel po stekleni ploščini. Ustavil sem se v zametu in do beder visoko sem pričel gaziti mehki sneg. Ni ga hotelo biti konec, vedno še globlji je postajal. Silno sem si utrudil noge. Moral sem nekaj použiti: tri smokve, nekaj sladkorja in preostanek slanine. Zamet se je sprevrgel v strm, poledenel žleb. Bog vedi, kam je vodil. Gazil sem po sledi nazaj. Gaz je bila le še plitek žlebič; nato je še ta izginil. Pehal sem se nazaj v poledeneli breg.

Čas je polzel neopazno. Misli so bile vročične in nobene prave presoje niso bile zmožne. Tako sem stopal v negotovost do poznega

popoldneva. Vendar sem smeril proti Bogatinu, nekje bom že vskočil na smučino, ki pelje na Kraj. Le počasi naj se premikam, vztrajno in strpno. Pri vsakem koraku sem moral dvigati do kolen snega, prav toliko sem ga moral potlačiti, da je bil goden za ped dolgi posmuk. »Saj tu je smučina!« Ni še stara. Dva plitka žlebiča sta se izgubljala v temno megleno dno. »Aaa hooj!« Izraz toplega veselja je ostal brez odziva. Dvakrat, petkrat, desetkrat! Hripav glas je odjezdil na mrzlih meglenih pošastih, ki jih je bičal veter in popisal sneg: Smučina je bila — moja!!

Glava je pošiljala zapovedi v prezeble ude, ki so se mogli le slabo odzivati.

»Glorija!? Ha? Velik? Močan? Svetal?« »Ne; izčrpan, upognjen, razcefrana krpa, ki jo goni veter in zasipa sneg!« Zasipal je sproti tudi njeno bedno sled. »Aaahooj!« Krik je odšel z vetrom.

Padel je mrak. Veter je pojenjal. Sneg je postal prijeten, tih, božajoč snegec. Žival ga je dvigala, tlačila in se podrsavala za ped naprej. Malo, samo malo se ji je zahotelo počivati. »Ne, ne, za Boga!«

Veter je prizanesel temnim meglenim ploskvam in stopile so se v globoko noč. Slaboten stožec svetilke je cepil temo. Iskal je brloga. Iskal je koščka zatišja za izbičano telo, iskal je plamenčka nove volje upognjenemu duhu.

Pred dvanajstimi urami sem hotel videti svojo — glorijsko!

Črna smrečica je vpila slabotno lučko. Sneg ji je upognil košate veje in jih priprl vase. Kakor spleten panj je bila ta mala smrečica, kakor wigwam, wigwam v snegu, topel zaslon za pregnano žival. Ne, za Boga, ne počivati, ne mirovati! »Samo malo! Saj ne za dolgo, saj le za slabo minutko!« Zadelano je in toplo, toplo, tako lepo in sladko in dobro. Saj ni daleč do jutra, do solnea. Saj ni več mraz, gotovo ni več mraz, sicer bi zeblo v prste, v obraz. In, kakor da ni telesa, je, kakor ob sladki godbi. Danes je nedelja, da, ona pleše sedaj, razigrana je, vroča, krasna... Potem jo bodo spremili domov kavalirji in nesla bo polno naročje vrtnic. Tudi jaz bom šel takoj. »Tako pridem, samo še malo, le sekundico naj bom še tu...«

Lučka je padla v sneg. Rumen kolobar jo je obdal.

Dojemal sem z vso bolno dušo: pokoj, ugodje, mir, samo lepoto, ki je nikdar nisem bil vreden.

Veter je postal zopet neugnan. Kakšne muzike je več! Pričelo je staro precepljeno bukovo duplo, pričel je tudi vršič moje smrečice; njuna glasova je podil vihar v mogočno fugo. Od nekje je vstopalo vršanje skalnih robov, sunki so tleskali ob daljno steno in zvijanje drevja so bile najnižje strune. Sozvočja so se razvezovala, godala so vstopala, rog, oboa, najdaljše piščali orgel, ledena harfa. »Za koga vse to?« »To je sedaj tvoja glorijska, to je tista pesem, ki jo vsak človek čuje samo enkrat, pa nikomur ne more povedati, kako se konča...« Mogočne orgle. Nekoč sem jih že čul. Da, ko sem si natrl glavo v Sveti Steni. Male piščali so bile na Slemenicah, meh na Luknji, na Pragu pult in velike cevi so bile v Kaminih. Mojster je igral v Črnem Grabnu. Temen je bil in razčlenjen kakor pajek, kakor so tam črni in temni mokri previsi. Ista demonska melodija

je zvenela, ko nekoč, ona melodija, ki se zame še ni končala. Takrat, davno je to bilo, se je ustavila ob sozvočju, ki je bilo tako silno, da so iz Svete Stene popadale vse luske, vsi nešteti stolpci, možici in kapelice, vse njene tajnosti. Kmalu, samo še majceno — in pride to sozvočje. Ogromen furioso ga je pričel uvajati, zdaj, glasno, silno: videl bom vse mlade ljudi, kaj počno v kraljestvu Svete Stene, zakaj so tam in vedel bom, zakaj jih ni nazaj... Še glasneje, še nekaj godal, čela! Čela! Na ogrodje furiosa so se prilepljala tisočera zvenenja, zdaj: »Glorijaaa!« »Mamica ali čuješ?...«

Mati... tedaj je bil čas njene večerne molitve...

Mogočno zvonjenje je utihnilo. Čuj! Začul sem pasji lajež globoko pod seboj.. Zvezde, jasno nebo, mesec in slab vetrič. »Kje sem?«

Nasproti mene, visoko čez temno dolino mala slaba lučka. V dolini veliko jezero, srebrno jezero, Bohinjsko jezero in tam onstran Vogel in tam Črna Prst. O, glej!

Bil sem na robu Komarče. Lučka je še ležala v snegu. Prav majceno je še svetila, kakor zakesnela kresnica, kakor jaz...

Le lučko sem vzel, vse drugo sem pustil v snegu. Na nosu stene, tam, kjer navadno ljudje počivajo, sem se spotaknil, menda na zasneženi žici in omahnil — na levo, v žleb. Mehak plaz me je prinesel do velike skale. Krčevito sem moral držati svetilko. Obsvetil sem markacijo, pot, upehano sled krpelj...

Ne vem, kako je bilo poslej, v spomin se mi je utisnil samo še brkat vojakov obraz.

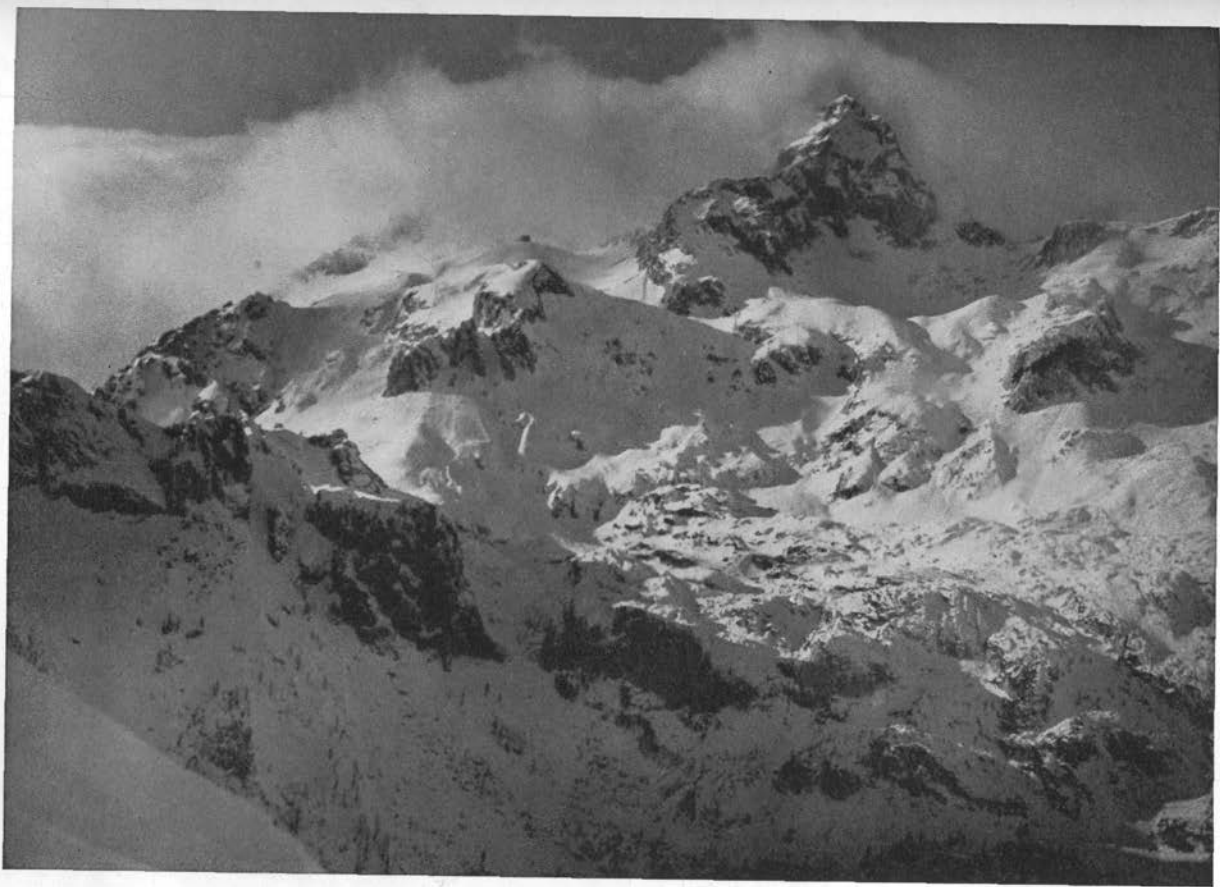
Mlad mož je z velikimi koraki stopal v novo življenje. Prekaljen je bil, goden za metež moške dobe in bogat, da ne bi menjal z nikomer.

Janko Mlakar:

Spomini in opomini.

XII.

Občni zbori SPD so bili pred vojsko navadno jako idilični. Ta lepa idila je bila le tu in tam pretrgana, tako na primer leta 1908., ko je govoril dr. Švigelj o razmerju podružnic SPD do Osrednjega društva, in pa naslednje leto. O tem občnem zboru, na katerem je bil Tominšek izvoljen za načelnika, Švigelj pa za njegovega namestnika ter se je na njem odbor pomladil z nekaterimi novimi močmi, je tajnik zapisal v poročilu, da »je živahno zborovanje trajalo do polnoči«. Ker so se podružnice vsaj nekoliko zadovoljile z »Osrednjim odborom« in z »zborom delegatov« ter so planinske »struje« dobile svoje zastopnike v odboru Osrednjega društva, se je odslej na občne zборе povrnila prejšnja idila. Načelnik je po-

Triglav z Malega Dražkega vrha

Foto inž. Avčin France

zdravljaj navzoče ter hvalil odbor, kaj vse je naredil v prosep slovenskih planin, tajnik je prebiral svoje poročilo, blagajnik pa našteval, koliko ima SPD koč, članov, premoženja, blaga in dolgov — pa je bilo opravljeno.

Čeprav so bile v odboru zastopane različne struje, smo bili tako složni, da ni nikdar prišlo do kakšnega ostrejšega prerckanja ali celo do bojnega glasovanja, ki ga je načelnik sovražil kakor vrag križ. Bilo je torej tudi pri sejah jako idilično. Kar je v to idilo treščila svetovna vojska! Vojska pa mi je vzela tudi trojico, h kateri me je že dolgo vleklo: Matterhorn, Monte Roza in Montblank.

Ko sem se s ture na Jungfrau peljal domov, sem bil namreč sklenil, da se povzpnem o prvi priliki na najvišjo goro v Evropi, na Montblank. Za to pot pa se mi je zdelo treba vsaj nekoliko znanja francoščine. Zato sem si kupil »Poliglot« ter se začel takoj po počitnicah pridno učiti. Pa se nisem veliko naučil. Ko sem se po sklepu šolskega leta odpeljal proti Gorici, sem bil še vedno pri prvem stavku: »Je prends un déjeuner a la fourchette.« — Tura se mi je zavoljo slabega vremena popolnoma ponesrečila. Namesto da bi bil preprečkal Montblank iz Courmajeura v Chamonix, sem šel ob njegovem vzožju naokrog. V vestibulu hotela De la Poste sem potem tri dni trkal na barometer, da bi se bil vsaj nekoliko dvignil; pa je trdovratno stal na istem mestu. Dá, tretji dan je celo nekoliko padel. Ravnatelj hotela se je menda bal za barometer; svetoval mi je, naj pustim barometer v miru ter grem domov, ker ne bom pričakal »montblanškega vremena«.

Prijatelj Lojze mi je blamažo privoščil, ker sem hotel — brez njega Montblank »osvojiti«. Bil je namreč zadržan, ko je na neki podružnici popravljaj stolp. Kako sva čez tri leta v družbi tretjega skušala složno to turo, sem v »Spominih in opominih« že omenil. Takrat bi se mu bil pa jaz smejaj, če bi ne bil zraven.

Za leto 1914 pa sva naredila krasen načrt: prečkanje Matterhorna iz Val Tournanche v Zermatt, Monte Roze iz Alagne tudi v Zermatt in Montblanka iz Chamonixa v Courmayeur. Za take ture je seveda potrebna trenaža. Začela sva z njo takoj v začetku počitnic, sprva vsak zase. Ko sva namreč prejšnje leto skupaj trenirala, se je Lojze vedno nad menoj jezil, da »bezzgam«. Zato se je najprej nekoliko razmajaj na Jalovcu, potem sva šla skupaj na Razor in Pihavec. Tako strenirana se napotiva proti Mojstrani s trdnim pričanjem, da nama topot trije prvaki evropskih Alp ne odidejo.

Ko prideva k Šmercu, izveva, da se je vnela vojska. Kar spogledala sva se. Vse treniranje je bilo torej zaman. Upanja pa še nisva izgubila. Če bi ostalo samo pri vojski med Avstrijo in Srbijo, bi nama bil zahod odprt. Zato je šel Lojze z menoj v Bohinj, da počakava, kako se bo stvar razpletla.

Čez teden dni pa je izginilo zadnje upanje in Lojze se je odpeljal domov. Kmalu je prišla ovadba, da je pri mobilizaciji hodil na postajo ter tam naročaj vojakom, naj ne streljajo na »brate Srbe«. Celo čisto zastarele zadeve so privlekli na dan. Tožili so ga tudi, da je v balkanski vojski pobiral za Srbe ter jim pošiljal odeje.

Cilenšek je sicer skozi in skozi pošten gospod in dober, vnet duhovnik; tako svet pa le še ni, da bi bil imel dar »bilocationis« — dvožitja, da bi mogel biti isti čas v Bohinju in v Poljčanah. Navzlic temu so mu v župnišču vse razmetali in več mesecev ni vedel, če bo doma spal. Čeprav so mu bili poljčanski orožniki naklonjeni, je bil dolgo v vedni nevarnosti, da bi ga odgnali kot »veleizdajico«. Takrat so ga preganjali nemškutarji, v polpreteklem času pa Jugosloveni zaradi »protidržavnega mišljenja«. O ironija! —

Ko je Lojze odšel domov, sem se tudi jaz peljal v Ljubljano, da bi kaj natančnejšega izvedel. S kolodvora gredé sem srečal na Resljevi cesti Tominška, ki me je takoj »potolažil«, da je svetovna vojska neizogibna. »Doživeli smo zgodovinske čase,« je dejal nekam ponosno.

Jaz bi bil rajši živel v nezagodovinskih časih, samo da bi dosegel, za kar sem se treniral. Pa še s francoskim jezikom sem se zaman mučil. Znal sem vse stavke, ki so potrebni, da dobi človek na Francoskem zajtrk, ter sem pri kosilu prišel že do govejega mesa (du boeuf bouilli) ...

SPD je bilo po vojski najprej hudo prizadeto. Vse koče, na njegov račun bogato založene, so ostale najprej zaprte, nato zasedene, računi neplačani, menice, hipoteke ...; vsi viri pa zamašeni!

Pa takoj v jeseni smo začeli »plačevati« račune. Odbornik Ogorelec je hodil okrog dobaviteljev ter se z njimi poravnaval. Vsak je rajši več ali manj popustil ter vzel vrabca, ki ga mu je ponujal, kakor bi bil čakal, kdaj mu pade golob s strehe v roke. Pri nekaterih poravnavaх je tudi mene privzel, zlasti tam, kjer je mislil, da bo duhovska suknja kaj zalegla.

Med drugim sva prišla tudi k vinskemu trgovcu Zajcu. Ogorelec mu je stanje SPD tako obupno naslikal, da bi mu bil jaz na Zajčevem mestu ves dolg odpustil ter mu še kak stotak navrgel. Seveda, Zajc je bil trgovec ter se je sprva delal trdega. Slednjič se je pa le poravnal za polovico. Tako so bili računi — plačani, mi pa najhujših skrbi rešeni.

Vkljub temu, da je bilo pravo planinsko delovanje precej okrnjeno, smo imeli redne tedenske seje, kakor v mirnih časih. Ker so vojaki Narodni dom zasedli, je sprejel Tominšek ves inventar v svojo pisarno; »séjali« smo pa v neki majhni sobici na dvorišču »Belega Volka«.

Leta 1916 smo imeli celo občni zbor. Zbórovali smo v IV. razredu liceja, katerega je bila Glasbena Matica vzela pod svojo gostoljubno streho. Če se dobro spominjam, se nas je zbralo toliko, kolikor je bilo apostolov brez Judeža. — Ker smo imeli odborniki ogromno večino, se opozicija niti ganiti ni upala.

Navzlic neugodnim razmeram je SPD delovalo tako redno, kakor menda nobeno drugo društvo. Ker so bile Julijske Alpe in deloma tudi Karavanke zaradi vojske z Italijo za turistovski promet zaprte, smo se obrnili v Savinjske. Zato smo oskrbovali kočó v Kamniški Bistrici in na Sedlu. Kdor je hotel nekaj mirnih dni preživeti na Veliki Planini, je pa lahko dobil pri odboru ključé od kočé.

Mislim, da je bilo v četrtem vojnem letu, ko sem se tudi jaz z dvema tovarišema, s takratnim spiritualom Zupančičem in s katehetom Tomažičem, naselil za tri ali štiri dni v tej koči. Brašno smo imeli s seboj, mleko smo pa dobivali pri sosednjem pastirju, bolj postaranem možakarju.

Takoj prvi večer nas je vprašal radovedno, kakšnega »profesijona« smo, pa se mu nismo hoteli izdati.

»Žene ste pa kar doma pustili, kajne?«

»Smo še fantje,« se odrežem jaz.

»Seveda, fantje! Saj vem, kako je s to rečjo. Ko pride mož v gore, vtakne prstan v žep, pa je fant.«

Mi sicer nismo prstanov skrili, pač pa kolarje.

Obiskali smo ga vsak večer ter malo z njim pokramljali. Ko smo se poslovili, nas je prijazno povabil, naj še pridemo ter naročil, naj prihodnjic gotovo pripeljemo tudi žene s seboj. Ker mu te želje nismo mogli izpolniti, nas potem ni bilo nič več na Planino.

V Bohinju, kjer sem bival ob jezeru na počitnicah, je bila turistika zaradi bližnje italijanske fronte tako izpodrezana, da sem moral imeti propustnico, če sem hotel v Staro Fužino. Tam je stanoval orožniški poročnik, ki se je tako pisal kakor jaz. Prosil sem ga, da bi smel pregledati kočje SPD, pa mi je rekel, da jih že vojaki skrbno pregledujejo.

Sele potem, ko so bili Italijani vrženi do Piava, smo se smeli nekoliko svobodneje gibati. Zato sem šel na Bogatin in Krn, kjer je bilo še vse polno vojnega materiala, streliva, medenine, bakra in drugih kovin, katerih je državi tako manjkalo, da so po hišah pobirali peči in kljuke.

Ko sem se o tem v Zlatorogu zgovarjal z vojaki in vprašal, čemu ne spravijo vojnega materiala v dolino, mi je rekel neki Slovak smeje: »Čakajo pač, da ga pridejo Italijani iskat.« Prišli so ga res.

V Ljubljani smo pa pridno »séjali«, plačevali dolgove, popravljali kočje in delali nove načrte za prihodnost.

Leta 1917 smo obhajali v Šiški pri Štepicu petindvajsetletnico društvenega obstoja, pa le v ožjem krogu. Praznovali smo jo s slavnostno odborovo sejo in s cvičkom. Poleg odbora je bilo navzočih še nekaj najstarejših članov SPD in bivših odbornikov. Velikodušno smo sklenili, da hočemo dati starim in novim dobrotnikom društva priliko, da se lahko udeležijo njegovega delovanja s primernim večjim ali tudi manjšim darom. Ta sklep se je izvršil v veliko zadovoljstvo tistih, ki so vzeli, v nekoliko manjšo tistih, ki so dali. Tako je odbor modro poskrbel, da je imel kaj v roke vzeti, ko je nastopil, ali kakor nas je pri dotični seji tolažil dr. Švigelj, »izbruhnil« mir.

Mir nam je sicer vrgel v naročje nekaj lepih planinskih stavb, zato nam pa je vzel velik del najlepšega gorskega sveta. Kadar s Triglava gledam Razor, Sovatno, Pihavec, Trento, se mi vselej milo stori.

Na Razor sem šel vsako leto in vedno z največjim veseljem. Zlasti rad sem po izvršeni turi počival na mehkih zelenih tleh poleg Mlinarice ali, kakor je rekel vodnik Korobidelj, »Mlinaricaquelle«.

Pri neki priliki je pa malo manjkalo, da nisem pod Planjo pobiral kosti.

Na sedlu je bilo še jako veliko snega, ki je od njega prijetno curljalo. Na nekem mestu se je na ta način naredil cel studenček. Ko sem prišel z vrha, se sklonim, da bi pil, pa se je medtem, ko sem se gori razgledoval, sneg tako omehčal, da mi je vzelo noge in sem se odpeljal po plaz. Skušal sem se s cepinom ustaviti, pa ni šlo, ker je bil sneg kakor surovo maslo. K sreči ni segel do konca plazu, ki se tu konča s precejšnjim skokom. Ko sem pridričal na kamenje, je pod menoj zaropotalo in sem se ustavil.

So planinski pisatelji, ki popisujejo na dolgo in široko, kaj vse so mislili, ko so kam frčali. Jaz sem mislil samo na to, kako bi rešil kožo. Zdi se mi, da se drugim prav tako godi. Seveda, doma pri pisalni mizi se lahko v umu vrta o spremljevalnih okolnostih, ki jih je kdo doživel med padcem, in o čustvih, ki so ga takrat obhajala; če pa je bilo res tako, je drugo vprašanje.

Neki ponesrečeni planinec je popisal, kako je čakal na rešilno ekspedicijo. Med drugim ga je tudi obšla želja po postelji, ki je doma samevala: »Ali mi je treba, da ležim tu na mrzlem ves polomljen, ko bi pa lahko doma ležal na toplem in cel.« Tako nekako je čustvoval in mislim, da je bilo to najresničnejše doživetje izmed vseh, kar jih je popisal.

Pri omenjeni »veseli« vožnji se mi je zdela najbolj čudna ta okoliščina, da so ostale hlače cele, medtem ko je bila koža na več mestih natrgana. Ta čudni in izredni pojav sem dolgrede tehtno premislil ter slednjič prišel do tegale zaključka: dokler sem bil zavarovan proti nezgodi, sem si vselej pri nezgodah strgal hlače, koža pa je ostala cela. Odkar sem brezpredmetno zavarovanje odpovedal, se mi raztrga koža, zato pa ostanejo hlače cele.

Škoda, da zavarovalnice ne zavarujejo obojega, kože in hlač. Potem bi najbrž oboje ostalo — celo.

Pa vrnimo se k »izbruhu« miru. Pravijo, da nas je našel, namreč Slovence, nepripravljene. O SPD ne more nihče tega trditi. Odbor se je hitro znašel v novem položaju. Postali smo dediči kranjske sekcije Alpenvereina, čeprav ne posebno zaželeni. Sicer smo pa tisto kopico koč, ki smo jih velikodušno prejeli v posest in last, pošteno plačali.

Začeli smo zopet zborovati. Zadnja tri vojna leta smo bili občne zборе opustili, ker ni bilo nikakega upanja, da bi kdo delal opozicijo. In tako smo se leta 1919 zopet zbrali planinci, čeprav ne v posebno velikem številu, to pa brez načelnikovega namestnika. Ivan Macher je namreč umrl istega leta v marcu.

Macher je bil kot ravnatelj na liceju tako rekoč moj predstojnik, pa je bil bolj tovariš in prijatelj. Kot homo alpinus vulgaris ni bil vnet za vratolomne ture in je pred vsem ljubil nižje hribe. Bil je tudi dober pevec tenorist in delal rad dovtipe, pa le take, za katere je moral plačati kazen.

Pri neki seji smo se posvetovali, s kakšnim lakom bi prepleškali napisne tablice, da bi jih ne izpral dež; pa se vam oglasi

Macher z najresnejšim obrazom: »Meni se zdi, da bi bil še najboljši ‚Bischoflack‘.«

Ker sva pri sejah skupaj sedela, sem ga v odboru še dolgo pogrešal.

Pri zgoraj omenjenem občnem zboru smo tudi prekrstili nanovo pridobljene kočee. Jaz sem stal na stališču, naj se kočee imenujejo po krajih, kjer leže, pa sem bil preglasovan. Meni samemu se je moj predlog zdel pameten. Tako mi na primer ime »Triglavski Dom« pove takoj, kje naj ga iščem, »Staničev Dom« pa ne.

Sprejeli smo tudi dr. Švigljev predlog, naj se pomnože odborniki in njihovi namestniki na osemnajst glav. Ker smo dobili nove kočee, smo res potrebovali več gospodarjev.

Mene so naredili za tajnikovega namestnika, najbrž zato, ker sem se kot gospodarjev namestnik tako »obnesel«. Svoje važne funkcije pa nisem nikdar izvrševal, kar mi je še danes žal. Silno rad bi bil v zapisniku ovekovečil svojo »kaligrafično« pisavo.

Ker nas je bilo za tisto čumnato pri Belem Volku preveč, nam je Tominšek odstopil del svoje pisarne. V to »društveno sobo« smo spravili knjižnico, ki je s knjigami, kar smo jih dobili v »dar« od Alpenvereina, jako narasla, in novo pisarniško moč, ki je bila prva v SPD.

Do tedaj je namreč opravljal vse pisarniške posle društveni tajnik Josip Hauptman, ki je bil med ustanovniki SPD. Umrl je v septembru leta 1921. Bil je vsa leta od ustanovitve SPD društveni tajnik in je mravljično vestno vršil svojo službo. Tudi njega smo stari odborniki zelo pogrešali. Sicer ni veliko govoril, tudi ni delal ne dobrih ne slabih dovtipov, bil pa je dober tovariš.

Tako so se odstranjevali stari stebri SPD iz odbora, nekateri po smrti, drugi že v življenju; na nje je doraščajoča mladina iz rodu h. alp. reptans gledala pomilovalno. Kaj hočemo? Prejšnji gospodje so bili pač iz rodu h. alp. vulgaris in so svoje planinsko delo že — opravili ...

(Dalje prih.)

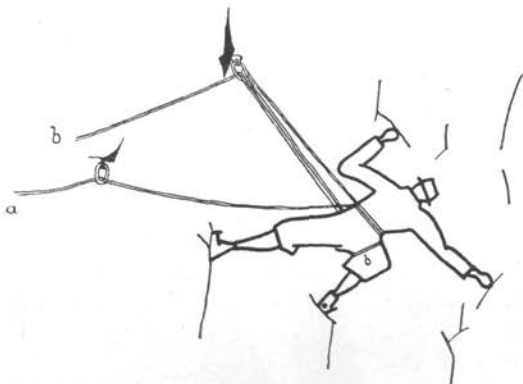
Josip Hauptman

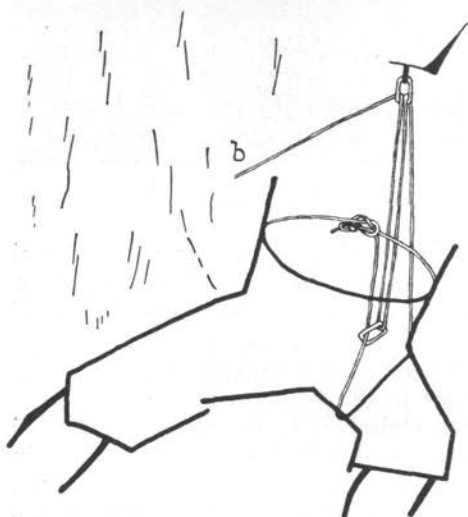
Nov način prečenja.

(Kombinacija Modečevega škripčevega potega z Dülferjevim sedežem.)

V plezalni tehniki uporabljamo poleg plezanja v tegu vrvi še nihalno prečenje in Dülferjevo prečenje. Pri Dülferjevem prečenju nam nudi potek dvojne vrvi po obleki silno veliko trenja, tako da si moramo, če hočemo drseti, pomagati z zvijanjem telesa, kar pa

Novi način prečenja

Počrtnjeni del vrvi poteka po hrbtni strani

nam v marsikaterem položaju utegne prečenje sploh onemogočiti. Dalje nimamo ene roke proste; rabimo pomožno vrvico in v pasu se moramo razvezovati. Z načinom prečenja, ki ga podajam v nadaljnjem, mi je uspelo odpraviti te nedostatke s kombinacijo Modečevega potega in Dülferjevega sedeža.

Na tak način prečimo stene, ki so zelo malo ali samo navpično razčlenjene, tako da nam edinole stransko izrabljanje prijemov in stransko upiranje nog v škrape, žlebičke, špranje, noske itd. nudi možnost plezanja. Pri omenjenem plezanju s stranskimi oporami — to je jasno — je plezalcu potrebna še ena komponenta — sila, da se obdrži v položaju. Ta sila mora skupno s silo, ki jo proizvaja plezalec na opore, in s silo, s katero ga privlačuje zemlja, nuditi pogoj za mirovanje plezalčevega telesa. Ta pogoj dosežemo z vrvjo, ki vodi od zabitega klina do plezalca. Tako dobimo fizično nihalo, ki mu hočemo omogočiti mirovanje v gotovi fazi. Plezalec si mora pomagati pri tem le s stranskim upiranjem, vse ostalo opravi vrv.

Način sam: Tovariš me varuje navezanega na dvojni vrvi. Nad nameravano prečnico zabijem klin, vzamem pri pasu eno vrv, jo vodim okoli stegna one noge, ki je na strani nameravanega prečenja,

jo nato vpletem v karabiner prečničnega klina po Modečevem načinu in ta poteg spnem s karabinerjem na začetku (med pasom in stegnom) stegenske vrvi. S tem sem si omogočil sedež v vrvi in obenem preprečil, da ne omahnem. Imam obe roki malone prosti; kajti če prečim v desno, imam v levici le prosto vrv Modečevega potega, ki jo je treba le malenkostno držati; če pa stori to tovariš, so roke popolnoma proste. Najboljši način je ta, da plezalec, ki preči, uravnava sam vrv Modečevega potega; tovariš, ki varuje, pa naj pušča varovalno vrv vedno nekoliko ohlapno, tako da je prečenje samo popolnoma neodvisno od varovanja. Pri prečenju se spuščamo poševno navzdol, izrabljajoč stranske opore.

Prednost opisanega prečenja od sedanjih načinov: Roki sta prosti. Tovariševo delo je malenkostno ali med prečenjem samim celo nepotrebno. Vrv se ne tare po obleki. Plezalčeva teža počiva na dveh vrveh. — Opisani način nas ne pusti na cedilu, če zmanjka opor; kajti izvrstno ga lahko uporabljamo kot nihalni sedež. Če nastane zaradi dolge prečnice preveč trenja med pečino in vrvmi, se z varovalno vrvjo pripnemo v nov klin in ga nato porabimo za prečenje. Pomožne vrvice so nepotrebne; saj enostavni spon škripcevega potega in stegenske vrvi očuva plezalca, da ne omahne. Vrvi ves čas ni treba odvezati s pasu, kar omogoča ravno škripcjev poteg.

Dušan Krivokapić (Skoplje):

Skozi Kačaniške kraje izpod Šare.

Pristop na Ljuboten je od postaje Djeneral Janković, na progi Skoplje—Kosovska Mitrovica. Iz vsakega grma spotoma gleda na vas, kakor Kiklopovo oko, planinska značka: rdeče oko z belo zenico. Pot je zelo zanimiva. Skoraj na vsakem koraku srečaš očitne sledove iz dobe, ko so te Kačaniške kraje, danes bedne in siromašne, naseljevali kristjani. Za zgodovinarja in antropogeografa so ti kraji prava Afrika.

Z vrsto antropogeografskih črtic — kajpada nepopolnih — bom skušal predočiti nastanek in značilnejše točke nekaterih naselij, ki leže na potu Djeneral Janković-Ljuboten.

Djeneral Janković.

Naselje se nahaja v dolinskem razmaku, obrnjenem proti jugozapadu. S severa ga omejuje gozdnato pogorje Laštice; na severovzhodu je podolje Drobnjačke Reke, nad katero se dviga kopasti vrh Kodra Blace; na zapadu je zložno sleme Alikoblov, kojega enolično pobočje zapljuskuje Lepenac; na severu se razprostira gošča Belobredj. Nadmorska višina naselja je 364 m.

Na jugozapadnem robu razširjene doline žubori bistri Lepenac od severozapada na jugovzhod. Temperatura vode je bila 13. junija 19° C.

Janković je občinsko središče skupine enajst sel, ki zavzemajo severovzhodni del Kačaniškega okraja in štejejo skupno 3.272 prebivalcev. Med njimi je 86 kristjanov, ki živijo v Gorancih. Površina občine meri 9.517 hektarjev.

Danes živi v Jankoviću okoli 40 prebivalcev, večinoma priseljencev. Naselje ima: železniško postajo, občinski urad, trgovino s »kafano«, pekarno in stari han. Zdaj se tam zida tvornica cementa.

Janković je relativno mlado naselje. Prvi začetek je bila obcestna gostilna, han. Neki Elez, po rodu iz nekega kosovskega mesta, je prišel sem in je na mestu, ki se zove Drače, na desni obali Lepenca, postavil svoj han. Po tem je tudi mesto dobilo ime Elez Han.

Z zgradbo železniške proge Skoplje—Kosovska Mitrovica je naselje napredovalo in je obseg svojega imena razširilo na železniško postajo. Ime Elez Han se je ohranilo do balkanske vojske. Nekako v oktobru 1912 pa so ime »Elez Han« prepleskali in napisali novi naziv: »Djeneral Janković«, t. j. ime Bože Jankovića, znamenitega srbskega vojskovodje.

Slikovita okolica Jankovića izdatno privablja planince iz Skoplja. Lepa izletišča so Te Djuri Peškit (ribarski kamen) in dolina Drob-njačke Reke, kjer so nedavno našli neke nagrobne plošče z latin-skimi napisi.

Režanca.

Od proge v Jankoviću krene planinska steza na zapad preko lepenaškega mosta v Rana in se vzpenja na peščeni ronek Rodje Pastrat. Dalje krene na sever skozi Te Kel Pikulčeres in privede v goščavo Te Kei Djuri Limani. Od tu pot zavije skozi goščavo Tarata Arnore in vodi do studenca Te Kiša. Od tod se obrne na severozapad naravnost na Režanco. Od Jankovića do Režance rabiš poldrugo uro.

Režanca je arnavtsko selo. Ima 40 hiš. Števila prebivalcev ne vedo ali pa ga nočejo povedati. Selo se deli na pet okrajev: Redžalari, Hunel, Rogač, Beram Alija in Hasovci.

Rod režanških Arnavtov se izvaja iz Ljumskih krajev okoli dolnjega toka Črnega Drima. Pred 550 leti je Ljamo Bajram, po rodu iz Imišta v Ljumi, zapustil svoje Imište in je z 20 člani svoje družine prišel v Režanco. Od Ljamovega vnuka Redže je postal okraj Redžalari, ki danes šteje sedem hiš. Za Ljamom so iz Ljume prišli predniki Rogač in Beram Alije Male. Z delitvijo Redžalare je nastal okraj Hunel. Najmlajši priseljenci v Režanco so Hasovci, ki so Ljumo zapustili pred 200 leti.

Po sporočilu — ki pa se mi zdi sumljivo — so bili vzroki te selitve naslednji: V Ljumo so vdrli »Latini« in njihovemu vpadu so se morali Ljumljani umakniti na vzhod proti Šari. V Ljumi so se bavili z živinorejo in s poljedelstvom. Nova naselbina pa jim je mogla nuditi udobnejše življenje, ker so v njej našli bogate šume. Morda izvira od tod njihov tretji posel: spravljanje lesenega oglja, s čimer se danes največ pečajo.

Do vpada Ljumljanov so v Režanci prebivali kristjani. Prejšnje selo je ležalo severovzhodno od današnjega naselja, v kraju, ki se

mu pravi »Stara Zemlja«. Dobro so še vidni sledovi starega naselja. V Stari Zemlji je namreč bilo dovolj vode, zato je Ljamo izmenjal prvotno selišče. Potomci režanških kristjanov se dobe še danes v Skoplju in v Tetovu.

Značilni sledovi krščanstva so ostali v Režanci. Samostan je stal pri studencu Te Kiša (»kiš« pomeni cerkev). Druga cerkev s pokopališčem je bila na prostoru Krek Za. Ne ve se pa ne ime samostana ne cerkve. Nekdanjo cerkveno njivo — danes pašnik — zovejo takisto Krek Za.

V poarnavčenem krajevnem imenoslovju je po večini ohranjen značaj krščanskih nazivov. Na primer: »Tara Mladenit« (Pri Mladenu), »Horlat Markit« (Markov Potok), »Te kar mue Milošit« (kjer je Miloš krčil njivo).

Vzhodno od Režance stoji Kalje. To so ostanki nekega poslopja, najbrž trdnjave. Nahaja se na griču, zvanem Kepi Isarit. Z vzhoda je zavarovano z globoko strugo potoka Projnajs, na zapadu z dolino Režanačke Reke. Na masivnost poslopja spominjajo sledovi večje klesanega peščenca, kosi opeke in posebna vrsta malte, ki se imenuje »ljućum«¹.

Kalje ni brez pripovedk. Pravijo, da ni turškega izvora. V Kalju je sedel nekak »gazda«. Vsa pobočja okoli Kalja so bila tedaj pod vinsko trto. Čuvarji vinogradov so sedeli na štirih točkah: Kepi Nežve (»kepi« je krš, »nežve« je trta), Kepi Kulćeras, Alibo Glava in Kepi Isarit. V skopskem selu Ormanu je tedaj živel neki gazda, ki je imel lepo hčer. Njo je snubil »gazda od Kalje«. »Djevojku ču da ti dadnem ako Lepenac učiniš crvenim« — je rekel gospodar iz Ormana. Na to je »gazda od Kalje« izdrl čepe na svojih sodih z vinom, izpustil je vino v Lepenac in je reko napravil rdečo...

Nadalje se izpričuje: Kadar je gost mrak, se na Kalju vidi »zar« (ogenj), ki se sveti »kako golema sveća«. Iz tega prostodušni Arnavti, ki namesto tobaka pušijo bukovo listje, sklepajo, da je tam zakopan zaklad, ki ga je zapustil »nekui praveden čuek«...

Sveti Ilija.

Planinska markacija pred hišo Esata Zilbera iz Režance kaže proti jugozahodu. Od trojnega križišča pri Te Kepi Rovit gre pot proti zapadu in se pride po ravnem potu, pripravnem tudi za voz, v Ornice. Pot se odtlej obrne na jugozahod v režanške livade, se zavije skoz goranške njive in dovede na vrelo Sv. Ilija. — Od Režance do vrele računam eno uro, a od Goranaca do vrele četrť ure lahkega hoda.

Iz apnenčeve stene, ki je preprežena z lišajem in mahom, izvirata na Sv. Iliju dva studenca. Močnejši je imel 14. septembra 13°, drugi 13.5° C. Voda se zbira v bazenčiču globine 0.60 m. Izvir je

¹ Ljućum je mešanica jaje in stolčnega kremenjaka. S tako malto, pravijo, so zidani mnogi srbski srednjeveški spomeniki, na primer manastir Sv. Andreje v klisuri Treske.

okrožen z gostim leskovim grmovjem in z orjaškimi bresti. Zemljišče okoli izvira obstoji iz apnenca in filita.

Trdi se, da je bila tukaj ena največjih cerkev v Kačaniškem kraju. Temelji Sv. Ilije so nad samim studencem. Proti severozapadu se temelj opira na ogromen brest, katerega obseg je 5.10 m. Kristjani imenujejo to mesto tudi Ilešnico; ime menda ne izhaja od »Ilije«, nego od »lešnikov«. Arnavti pa izvir imenujejo Kiš, kar, kakor je rečeno, pomeni cerkev.

Jažince.

Pot od Sv. Ilije dalje vodi do križišča v zaščiteni gozd Teraja. Odtlej krene na zapad, pelje izpod studenca Češma Gorancas in pripelje na križišče Globočica-Jažinci. Zdaj se zavije na jugozapad, vodi mimo studenca Krujni Selimit in dospe v livade Čara in Pludje. Iz Pludja se obrne na sever skozi njive Dren in vodi naravnost v Jažince. — Pot Sv. Ilija—Jažince traja skoro dve uri.

Jažince je mešano selo, krščansko in arnavtsko. To je skrajno naselje na potu Janković—Ljuboten. Hiš ima 66, prebivalcev 478, med njimi 28 kristjanov.

Staro Jažince so naseljevali Srbi. Selo je ležalo ob reki jugozahodno od današnjega položaja, na mestu, kjer je zdaj »mejtef« (muslimanska šola). Tedaj je štelo 14 hiš. Domačini so bile družine: Čitanovci, Trpanovci, Stojkovci, Dešalari, Trpčevci, Atanaskovci, Milkovci. Dešalari izhajajo iz Gnjlana, ostali so iz Gornjih Jažincev v Sredski župi; zato se zdi, da so kot zadnji v Jažince prišli Dešalari. Jažinaška cerkev se je imenovala Sveti Spas. Stala je na severozahodu nad selom. Njeni temelji še obstoje.

Premaknitev prvobitnega naselja in nastanek današnjega se razlaga tako: Stari Jažinčani so za čuvaja polja vzeli nekega Osmanlija iz arbanskega sela Kolja. On pripelje s seboj še tri svoje brate. Ti so predlagali Srbom, da se selo umakne s poplavlja reke in da se osnuje novo. Toda Srbi tega predloga niso sprejeli. Med tem pa se je eden teh Koljanov vrnil v svoje selo in je od tam pripeljal še okoli 20 svojih sorodnikov. Došleci so hitro postavili naselje, zagospodarili nad selom in Srbe kmalu izpodrinili. Vsled tega je nastalo razseljevanje kristjanov, ki so se hitro vselili v Tetovo. Obdržali so se samo Milkovci, Trpanovci in Dešalari; izmed njih so se ohranile še te tri jažinaške družine: Serafila Kočiča (Milkovci), Anastasa Dimovića (Trpanovci), Cvetka i Spasena Blaževića (Dešalari).

(Priredil dr. J. T.)

Greben Ponc s Slemena

Foto dr. A. Brilej

Uroš Župančič:

Zima v gorah ob Planici.

Megle in nizki svinčeni oblaki so se z vetrom pokazali na grebenih južnih vrhov. Ko je bila gori v višavah borba med jugom in krivcem končana z zmago juga, so se megle spustile preko škrbin in sedel v dolino, kmalu jih je bilo polno med drevjem. Tudi svinčeni oblaki so se ob stenah in prepadih spuščali naglo niže. Okoli poldneva je bila borba med vetrovi končana z zmago močnejšega. Vse popoldne je jug gromadil svoje sile. Naglo se je zmračilo. Z mrakom je utihnil veter, borba se je prenesla bogve kam na druge, oddaljene grebene; proti njim je jug zmagovito prodiral. Tudi snežinke, debele in goste, so prišle z nočjo. Ljudje so se stisnili v toplo zakurjene izbe in hiše. Snega je bilo že toliko, da ni bilo nikjer videti kake ceste; le ozke in globoke gazi so držale od hiše do hiše. Malo ali skoraj nič ni bilo ljudi izven hiš. Oni, ki so morali opravljati delo izven toplih sob, so z urnimi koraki, sključeni v dve gubi, z močno sapo pred obrazom, hiteli po gazeih; prijetno je bilo gledati na nje skozi okno zakurjene sobe; iz globoke gazi so se videle skoraj le glave. Snežilo je še vedno.

Dolgi so bili večeri, a tudi zanimivi. Velike peči so bile naložene z debelimi poleni; kuhalo se ni več na ognjiščih, gospodinja je lonce z burklami prikladala k mogočnemu ognju v peči. V hiši pa je bila zbrana družina in je čakala tople in obilne večerje. Dokler je bilo zunaj še svetlo, so otroci sloneli ob zapženih oknih in gledali ven v obsežno belino. Starejši pa so sem in tja popravljali poljsko orodje in gotovo sanjali o pomladi in o polju. Dekleta so v kuhinji pomagala mami pri kuhi; če jih je bilo več, so zavrtele kolovrate in

predle in medtem kramljale. Ko pa se je znočilo, dolgo niso prižgali petrolejke; škoda je olja in slabi časi so. Otroci so se v somraku preselili na peč. Ko je mati prinesla iz kuhinje večerjo, je oče prižgal svetilko nad veliko javorjevo mizo v kotu »hiše«. Družina je z molitvijo prisledla k božjemu daru. Mati so prižgali lučko k jasicam, pritrjenim v kotu, tik pod stropom. Molče so zajemali. Potem pa zopet pomolili in se zahvalili Onemu, ki je vseh dobrot dobrotla. Otroci so se zopet splazili na peč in se še vedno igrali z darovi sv. Miklavža, kolikor jih še niso pojedli ali polomili. Šoloobvezna deklca je odprla Mohorjev koledar prav tam, kjer je sinoči nehala brati zbranim odraslim. Zunaj pa vedno hitreje in bolj gosto padajo snežinke. Tako je snežilo še dan, dva, tri.

Stari ljudje so po bolečinah v kosteh že prej napovedovali spremembo vremena in res je preko Kopja, Peči in Planine potegnil mrzel krivec. Dolgo je zbiral svoje moči tam zadaj na Koroškem. Končno je zmagal nad jugom in že podil oblake nazaj prav tako naglo, kakor so prej prišli. Vzdignile so se megle iz doline in so se z oblaki umaknile preko Mojstrovke, Šit, Ponc in Mangrta nazaj proti morju. Silno močan je postal severnjak; kar zjasnilo se je in nastopil je že popoldne pred tretjim svetim večerom oster mraz. —

»Zdaj je čas zame!« sem si vtepel v pamet. K jasicam sem doma v mah zasadi še sv. Tri Kralje, ki so prišli molit Novorojenega. Mamo sem prosil še za potice, ki smo jih od praznikov sem prihranili za ta večer. Toplo sem se oblekel, sprejel materine nasvete in šel proti večeru s smučkami za hišo in preko vrtov in polj. Nič ni bilo ograj; na globoko je ležalo snega. Kmalu sem dosegel zasneženi gozd. Drevje in grmovje se je upogibalo pod težkim snežnim bremenom, kakor bi se mi klanjalo ter pozdravljalo v takem vremenu čudnega in redkega gosta.

Tisti večer se je vse stisnilo bliže k hišam v toplo zavetje. Jaz pa sem smučal po strmini skozi gozd navzgor. Mrzlo je bilo v somraku zasneženih smrek; požuril sem se, da sem še v mraku dosegel senik gori višje na jasi, kjer sem se namenil, da v senu prespim noč. Ker je mraz pritisnil, sem si naglo odvezal smuči, jih prislonil na podboje spodnjega hleva, sam pa sem urno splezal navzgor v seno. Hitro sem si poiskal kot in si napravil ležišče ali boljše gnezdo, dobro zavarovano pred mrazom in vetrom, ki sta silila v senik skozi široke špranje. Tema je že zmagovala nad dnevom. Založil sem malo želodec, ki pri meni pogostokrat zahteva svoje. Potem pa sem se še splazil k lini, da pogledam v dolino in vidim, kako životari zasnežena vas. Res, tudi ona je spala. Skozi mrak sem zapazil luči — spoznal hiše. V vsaki sem v duhu videl ljudi in njih opravilo. Večerjali so, molili, delali, se igrali in čitali na glas knjige. Tudi našo hišo sem videl; bila je kakor vsak večer, samo brez mene in bolj pobožni so bili zbrani okoli mize pri prazničnih dobrotah. Potem se je oglasil večerni zvon iz vaškega zvonika; dolgo je ta večer cerkovnik na izrabljene vrvi vlekel zvonove. Saj je bil zadnji sveti večer v letu. Tema je bila že gosta, ko sem pri bližnjih hišah zapazil, kako gre luč okoli ogle v hlev in celo na vrt. Zdelo se mi je, da sem zavonjal duh po kadilu. Meglica, ki se je dvigala iznad Ledin, mi je zakrila vas in gibajoče se luči v njej. Trda tema, nič nisem več videl svetega večera, le slutil sem ga.

Treba je bilo pogledati po vremenu. Skozi vrata senika sem pogledal proti zapadu. Nebo tam daleč v Karniji se je še nalahno rdečilo; že davno je bilo solnce zatonilo. Gori visoko v planinah pa je bila čudno bela svetloba, kakor da bi mesec nekje za gorami romal in od daleč svetil na vrhove gora. Pa v koledarju ni bilo

meseca narisanega. Le sveži snegovi so se gori visoko kazali v svoji beloti in krasoti. Sneg je temeljito zamedel prevese, žlebove in robe. Zato nisi videl nič drugega nego belino, ki se je dvigala iz gozdov visoko kvišku do neba. Nepopisen pogled: Bogato me je narava poplačala, da sem se odpovedal topli sobi in do-brotam potic. Bil je eden izmed mojih najlepših svetih večerov.

Zaril sem se v seno in naglo zaspal. Spal sem trdno do jutra, ko me je iz rahlega spanca, ki nastopa v jutranjem hladu, prebudil zategli bevska srnjaka. Predramil sem se globoko v senu; ležal nisem več vodoravno, moje ležišče se je tekom noči spremenilo v toplo, s senom obdano pokončno luknjo. Ko sem pogledal navzgor, nisem več videl zvezdnega neba skozi špranje v strehi. Moj rov se je bil zgoraj zamašil s senom. Ko sem se izkopal iz toplega in globokega ležišča, sem na površini sena, pod streho, občutil hlad. V jutranjem somraku sem zapazil, da se dela lep dan. Svežina zraka mi je odprla težke veke, tam na meji jase in gozda pa je znova zalajalo in se nekaj temnega pognalo v les. Z muko je srnjak prodiral skozi gozd; čuti je bilo, kako so se lomile zmrzle in suhe veje pod nje-govo težo. Niže doli pa se je oglasila zvitorepka, ki se je vračala z lova po vasi. Okoli senika je bilo vse polno svežih sledi raznih gozdnih prebivalcev; iskali so si hrane in krme prav tod okoli. Kako različne so bile, ko sem jih pozneje pre-gledoval na snegu, ki se je okrasil z velikimi kristali ivja! Velika je borba gozdnih prebivalcev za prehrano v takih zimah, ko pada sneg po več dni in ga zapade toliko, da žival celo zamete, ko se je tesno stisnila pod grm in čakala brez hrane boljših dni!

Iz sledov sem videl, od kod je vel lahen nočni veter. Krivec je vztrajno pihal skozi noč. Sledi s severa so šle iz gozda brez obotavljanja in vohanja naravnost k seniku; južni gostje pa so dobili na nos vonj po človeku; veliko se jih je vrnilo, drugi so se ustavili in oklevaje šli dalje do hrane in življenja.

Živo je moralo biti preko noči okoli krmišča. Žal mi je bilo, da nisem neopažen gledal tega shajanja, ko je prignal glad živalce. Dosti malih in velikih prebivalcev gozda pokonča okrutna zima z mrazom in gladom, mnoge postanejo žrtev roparic. Je pa tudi mnogo dobrih ljudi, ki krmijo živali, a dovolj takisto preganjalcev. Ne samo srnica — vsi gozdni prebivalci naj bi nam bili ne za strel, ampak za opazovanje, za veselje. Treba jih je v stvarstvu — drugače ni narava popolna; zato tako radi iščemo krajev in kotičev, kjer je narava prvobitna in neoskrunjena.

Mraz je preko noči iz južnih velikih snežink pričaral blesteče kristale. Završelo je po snežni njivi, ko sem smuknil za užitek navzdol po senožeti. Veliki tolarji ledu so ležali po vrhu snega, iz drevja pa je pognalo neskončno lepo, košato ivje. Po poznani stezi sem jo ubral navzgor skozi okrašeni gozd proti Beli in dalje na Ovčjo stran. Gost špalir so mi delali macesni in smreke, nizko so se upogibale veje preko steze — vse se mi je klanjalo. Šel sem slavnostno skozi gozdno tišino, večkrat sem se vljudno pripognil. — Sledovi so se razgubili na vse strani; le sem in tja sem na nizko pripognjeni veji zapazil začudeno in preplašeno veverico. Zdelo se mi je, kakor da sem zašel v kraljestvo ali domo-vanje belih žena, ki so baje nekoč prebivale v skalah in gozdovih Ponc in Rate-čanom prerokovale dobro in slabo. Ne čudil bi se, ko bi se kak živalski prebi-valec izpremenil v škrata iz bajk in strahov, ki so o njih nam pravili, ko smo bili še čisto majhni. Še živo so mi stali pred očmi strahovi, s katerimi so nas strašili. Še Bedanca sem včasih na daljavo ugledal v trhlem štoru. Res, gozd pa je bil vedno lepši in mogočnejši. Ustavljaj sem se in gledal slike, ki jih

je izoblikovala narava. Videl sem slavoloke, stebrovje mogočnih katedral in oltarjev, žrtvenike in gomile velikih starodavnih knezov. Videl sem ljudi z mogočimi obrazi, krasne ženske postave z bisernim nakitom, ženske s silnimi udi...

Čudna je bila vsa okolica; mraka in jutranje meglice ni moglo pregnati zimsko sonce, ki sem ga iskal tu v zasneženih višavah. Nasprotno, tišina je postajala globlja, mrak temnejši in mraz občutnejši. Megle so bile težje in težje in bolj goste, padale so niže in so se spuščale po vejah in deblih prav do zemlje. Vlažne niso bile, a občutno mrzle. Kar potlačilo me je; nič več ni bilo v meni one prave sile, ki me je gnala ta dan v lepo zimsko naravo višav. Nekako izmučen sem postal, ko sem krenil strmo navzgor. Ali se naj po narejeni smučini skozi meglo vrnem domov za toplo peč, k čaju in prazničnim dobrotam? Iz vasi se je oglasil zvon. »Nazaj?« »Ne!« sem dejal, prodreti hočem meglo in z višino si priboriti i sonce. Nove moči sem začutil v žilah in mišicah, oči so mi bile zopet odprte za čare okolice. Prišel sem v grapo Belega potoka, zapustil sem gozd in njegovo temino, med rušjem in bolvani so se mi v večji svetlobi pokazali novi liki. Zanimivo je sneg izoblikoval sključene borovce, redke macesne ter male in velike skale, ki so ležale vse naokoli razmetane. Če bi človek imel bujnejšo fantazijo, nego jo imam jaz, bi v to zimsko pokrajino priklical dobre in zle bogove, vile in zlobne škrate, ljudi in živali vseh vrst. Ko sem opazoval vse to in si risal v domišljiji, česar v resnici ni bilo, je pa sonce vseeno le popilo nekaj megle, ali pa sem se že jaz dvignil v tisti tenak sloj megle, nad katerim je kraljevalo sonce. Rušje je zaživelo in se je pregibalo. Sem in tja se je osvobodila vejica krutega objema snega; blizu je bila toplota solnca: jaz, sneg in drevje smo jo čutili.

Čutil sem nad seboj bližino sten; gotovo so bile že nad meglo, v gotovih presledkih sem čul, kako sonce z njih taja, trga in lomi ledeno skorjo. Prisluškoval sem tem glasovom, ki so postajali vedno bolj pogosti, po nekaj časa so šumeli, potem obmolknili, pa zopet padali, šumeli in grmeli. Megla me je še vedno obdajala; vedel pa sem, da je zgoraj sonce.

Prodril sem med rušjem težko k staremu borovcu, okoli katerega se poleti zbirajo ovce na Ovčji strani. Gori više sem v presojni megli zapazil greben Ponc in modrino neba, tako silno zaželjenega. Preko debelega snega sem jo ubral proti najbližjim čerem, po katerih sem nameraval prikobacati do grebena in solnca. Odložil sem smuči in jih globoko zasadil v sneg, sam pa sem se oklenil skale z ljubeznijo, kakor že mnogokrat. Šlo je, čeprav sem moral pred seboj dobro snažiti vso debelo plast snega. Napor in mraz je rasel, čim bliže sem se dokopal grebenu. »Zdaj pa zdaj dosežem sonce!« s tem sem ubijal utrujenost in mraz. Toda če je mera polna, je le polna in ne gre več naprej.

Pod stolpom, ki je bil strm in vse naokoli globoko zasnežen in ukovan v led, sem omagal. Ni bilo daleč do grebena. Solnce je vztrajno pilo megle, toda preko grebena so znova prihajale nove in mi ga zastirale. Veter, ki jih je nosil, me je mrazil, ko sem si, ukopan do pasu v snegu, nabiral moči. Iskal sem vse naokoli prehode, za vsako ceno sem hotel priti na greben, s kljubujočo in predrzno trmo. Na desno je v majhen žleb poleti vodila ozka polica, zdaj je bila strmo zasnežena. Poskusim z njo. Tesno sem se prilepil k stolpu in čistil s premraženimi nogami sneg s police. Roke niso čutile varnih oprimkov; pa srečno sem prečil in ni bilo več daleč do žleba, v katerem je bilo na debelo snega in ki je vodil na greben. Polica pa se je zožila, roke mi niso več služile ko nekoč,

samo opora nog pa ni zadostovala za ravnotežje in za nadaljnjo smer po polici. Prilepljen ob mrzlo steno stolpa v hladni senci žleba, sem se oziral po rešitvi. Odločitev je morala priti naglo, moči so mi pojemale in zdelo se mi je, kakor bi se mi hotelo vrteti v glavi. Torej naglo! Obrnil sem stolpu hrbet, žleb in sneg v njem sta se mi zdela edina rešitev — skočil sem, padal v globino, vedé in z užitkom, roke sem dvignil v zrak — srečen trenutek, občutek polnega zadovoljstva. Prelepo je bilo in prekratko, kar človek zazna, ko vrši drzno delo z voljo in s hotenjem. Padel sem in se zaril globoko v sneg; prenehal je šum vetra okoli ušes, čudno mirno je bilo, ko sem pristal v globini žleba. Kakor da bi se v sobi ustavila ura ali v tovarni brnenje strojev ali na vlakcu enakomerno udarjanje koles. Čudno! Zdrznil sem se in se prestavil v sedanjost: moral sem priti na greben, kjer je sijalo sonce! Z naporom sem z nogami in s prsi odrival sneg in rinil navzgor. Kmalu sem začutil val mrzlega vetra; bil sem tik pod grebenom. Še dvakrat, še enkrat sem se pognal navzgor in stegnjena roka je zagrabila skalo, ki je bila na meji sence in svetlobe. Mišice na roki so se napele, vzdignile telo in glava je začutila veter v obraz, ne samo veter, na grebenu je sijalo sonce! Stal sem in se vzravnal in gledal solncu v obličje.

Temne in mrzle so ležale pod menoj šume in doline, zavite v gosto meglo; vrhovi gora, bližnjih — domačih in tujih — pa so se kopali v solncu. Kako praznični so bili v kristalnih oblekah, v katerih so se igrali žarki solнца in stvarjali prečudne bleske! Zamaknil sem se, gledal z očmi in dušo to krasoto zimskega dne. Ko sem se zavedel, sem komaj še občutil noge, ki so zmrzovale v snegu. Obleka mi je poledenela, veter je na vlaknih posejal ivje; veke in trepalnice so bile težke in vse bele. Všeč sem bil sam sebi; takle bi hotel priti med ljudi: rdeča barva lica med belim ivjem — to je kras moža in borbe. Blagrovale sem tiste, ki so ta dan doživeli kaj podobnega.

Treba pa je bilo življenju dati svoje. Pogledal sem v žleb in v mrzlo temo pod seboj. Še en pogled po solnčnih velikanih, potem sem že brzel po žlebu navzdol. Kmalu sem dosegel smučé pod borovcem, jadrno sem krenil pod stenami proti Planici, skozi meglo in rušje. Čudno hitro sem prišel do Turnca, odkoder se poleti nudi tak lep pogled na Planico sámo in vse njene čare. Danes pa je bila zima in gosta megla je zakrivala vse.

Obstal sem vseeno pred strmim smukom po plazini navzdol; zazdelo se mi je, da sem začul nad seboj med rušjem in pečinami brlzig. Radi megle pa nisem v smeri zapazil ničesar; negibno je bilo v mojem dogledu vse, a nad seboj sem slišal nekako premikanje. Kdo je tam? — Sonce je sililo za menoj skozi megle in jih je pilo. Preko Planice sem že opazil slabe obrise južne rajde: Mojstrovko, Travniki in ostali greben proti Jalovcu. Zdajci pa je rušje gori nad menoj zaživelo, pod solnčno toploto se je sprostito teže snega in se je izpod odeje pokazalo zeleno — ko upanje... Iskal sem med rušjem negibnih živali. Res, tam, kjer so se pričele skale, sem zapazil tesno pod steno četo gamsov. Uboga žival je bila globoko v snegu; le malo je bilo običajne svežine in borbenosti v njih očeh. Star kozel, popolnoma teman, je stal na robu; gledal je v mojo smer, a me ni zapazil, ker sem bil skrbno skrit pod rušjem in negiben. Užival sem ob pogledu na čredo od blizu; kakor izklesani so stali negibno i oni, le glava kozla se je obračala na vse strani, telo mu je bilo mirno. Kdo bo preganjal, ubijal to ubogo, nedolžno žival! Hvala Bogu, vedno več je onih, ki uživajo, ko pridejo v take predele božjega stvarstva, kjer divjačina ni plašna. Z opazovanjem narave same in živih bitij v njej človek črpa več za življenje nego iz knjig. Kajti prvo je

bila narava in življenje v njej! — Živali so obstale globoko ukopane v sneg, gledale so — se mi je zdelo — proseče v mojo smer. Vstal sem, brlizgnil je gams na skali, čreda se je v obupnem skoku pognala dalje. Pa znova se je pogreznila v sneg, obstala, zadihala, se ozrla na sovražnika, si nabrala novih moči za nov skok. Pognal sem se v meglo po strmini v naglih lokih navzdol, da se čim prej oddaljim od izmučene trope in jo rešim skrbi in truda. Kar kadilo se je za menoj; dobro mi je dela zavest, da sem vršil pravo delo usmiljenja.

Ko sem v Tamarju prišel med razposajene smučarje, sem jih skoraj zasovražil. Čemu krik in vik v naravi? Saj smo včasih šli iz mesta ven izmed ljudi zato, da si poiščemo miru in okrepčila. Kaj dobimo danes v naravi! Bog udari vse, ki oskrunjajo nepokvarjeno lepoto prirode!

Da bi mogel vedno živeti življenje nadpovprečnega človeka, nad meglami, v zarjeh solnca! Da bi mogel mnogokrat gledati naravo mirno, lepo in nepokvarjeno! Vso lepoto bi hotel uživati, a nikoli ne slepote človeštva. — Daj Bog vsem ono, s čimer so prišli na svet: ponižnost, mirnost in nepokvarjenost.

Obzor in društvene vesti.

Maša dr. Švigljeva kot planinka. V zadnji številki (str. 26) smo v panteon pomembnikov našega planinskega članstva vpisali gospo Mašo († 19. dec. 1936). Zdaj se v bežnem pregledu ozremo nazaj na njeno od mladosti do zadnjih let trajno in — recimo tako: intimno zvezo z našimi planinami, zvezo, katera jo je prav tako tesno in pristrčno nagonsko ves čas družila v redki harmoniji s soprogom. Izredna planinska zakonska dvojica, izrednejši njen ženski del, posebno v mehkoobnih časih ženskosti pred več ko tridesetimi leti! Skupno sta prehodila in preplezala, res plezala, prav vse važnejše naše gore in vrhove; planinska pota dr. Antona Šviglja, v tistih časih kaj samostojna, so bila vedno tudi njena, in naopak. Bila je prva Slovenka na Jalovcu (1907) in prva ženska na Škrlatici (1905).

Že kot mlado dekle (rodila se je v Sv. Valentinu pri Dunaju) je oblezla vse tedaj znane plezalne stene Raxe in Schneeberga: Ko je našla (1900) v Sloveniji svojo drugo domovino, so jo takoj prevzele naše gore, poleg Kamniških posebno Julijske; prelezla in preplezala jih je s svojim soprogom vsevprek, od Ojstrice do Krna in Kanina, je takoj postala članica SPD in je sodelovala pri vseh prireditvah Osrednjega odbora. Nobena pot ji ni bila preslaba, da je le mogla uživati lepoto naših gora, ki jim je ostala zvesta tako, da ni nikoli več posečala tujih. Leto za letom je pohajala gore, kjer je bila »bliže svojemu Bogu«, kakor je navadno rekla.

Ohranili so se zapiski njenih tur za začetna leta, od 1902 do 1907. V poznejši dobi, do vojske, je s soprogom vsako leto pristopila vsaj enkrat na Triglav in posetila Kamniške, poleg drugih; med vojsko je nastopil prisiljen odmor, a po vojski je od letovišča ob Bohinjskem jezeru obhodila vse okrožne vrhove. Bila je vsega skupaj triindvajsetkrat na Triglavu, osemkrat je prečila Kamniške, a na vseh turah sta s soprogom iskala novih, neizhojenih smeri, kjer je to bilo mogoče. Razen planinskih, je zakonska dvojica z doraščajočimi otroki izvršila dolinske ture po skoraj vsej Sloveniji. Kako obsežno in sestavno je ta zakonska dvojica po vrsti zavzemala naše vrhove, naj pokaže vrsta planinskih tur, izvršenih v letu 1905: »Dovje—Kepa—Baba—Golica (otvoritev Kadirnikove koče)—Jesenice. Trbiž—Višarje—Lovec—Škrbina—Zajezera—Trbiž. Mojstrana—Vrata—Triglav (Tominškova)—Vrata. Kranjska Gora—Vršič—Prisojnik in nazaj. Kranjska Gora—Martuljek—Za Akom—poskus na Špik in nazaj. Tridnevna tura: prvi dan: Rateče—Planica—kuloar—Jalovec—po novo usmerjeni, še nadenelani slovenski poti pod Ozebnikom čez Trentsko planino v Trento; drugi dan: čez Mlinarico na Razor—Križki Podi, med Sovatno in Stenarjem v Vrata (moralo prenočiti pod milim nebom); tretji dan: Vrata—Luknja—Kugyjeva pot—Triglav—Velo Polje—Tosec—Konjščica—Stara Fužina—slap Savice. Jezersko—

Foto Slavko Smolej, Jesenice

Igra meglenih valov pod Stenarjem in Severno Triglavsko steno

(Mesto fotografiranja greben Malega Rokava, 12. januarja 1936)

Češka koča—Kremžarjeva pot—Kočna—Grintavec—Češka koča—Zrelo—Savinjsko sedlo—Okrešelj—Kamniško sedlo—Planjava—Škarje—Ojstrica—Kocbekova koča—Presedljaj—Konj—Velika Planina—Dol—Kamniška Bistrica. Kranjska Gora—Vršič—Trenta—Križki Podi—žez Vrataca pod Gamsovcem po celem na Škrlatico—Vrata. Na Silvestrov večer: Jesenice—Golica— in na Novega leta nazaj, zimska tura v solncu in mesečini.« — Slično bogat program izkazujejo druga leta, vsako leto s kako osrednjo točko; n. pr. prvo in drugo leto bivanja v Ljubljani: Triglav (trikrat); 1903: Trenta in Kugyjeva pot; 1904: Komar, Razor, Skuta, Ojstrica; 1906: Bavški Grintavec, Kanin, Montaż, Škrlatica; 1907: Jalovec, Ponce, severna stena Prisojnika.

Zvesta spremljevalka na večini tur jima je bila gdč. Darinka Franke; na nekaterih turah v območju Trente jih je vodil Anton Tožbar — Špik iz Trente. Hodila sta počasi in umerjeno, zdržala sta po 12 do 15 ur hoje na dan.

Vzor žene, ki je prava planinka in je ostala vedno prava — ženska!

J. T.

Fran Kos: »Orchesellenstudien«. Prirodoslovne razprave 3. (2), str. 31—83. Izdaja Prirodoslovno društvo v Ljubljani. — Ljubljana, 5. septembra 1936.

Pričujoča razprava, pisana v nemškem jeziku s slovenskim izvlečkom, pri nas prva opisuje zapostavljeno skupino pražuželk (Apterygota: Collembola), med katere spada tudi malo znani rod Orchesella. V odraslem stanju dosežejo po popolnosti organizacije svojega telesa komaj razvojno stopnjo ličinke pravih žuželk, ker nimajo niti kril niti sestavljenih oči; zaradi tega jih entomologi po pravici smatrajo za najprimitivnejše insekte. Iz njim podobnih prednikov so se polagoma razvile višje skupine današnjih žuželk in v mnogoštevilnih tisočih vrst preplavile zlasti kopne predele našega planeta. Seveda so se v dolgih časovnih razdobjih tudi njihove prvotne vrste tako spremenile, da recentnih Apterygotov ne moremo smatrati za resnične in neposredne praoblike današnjih višjih žuželk.

Zaradi neznatnosti telesa in skritega načina življenja jih le redko dobimo pred oči. V ekonomiji narave pa igrajo zaradi številnosti poedinih vrst znatno vlogo, kar se je pokazalo v pravi luči šele pri sociološkem načinu raziskovanja favne v kulturni plasti zemeljskih tal. Ako, postavim, na travniku izrežemo 1 dm³ zemlje in popišemo vse živali, ki jih najdemo v kupčku, nas bo uspeh preiskave osupnil: skoro tri četrtine (73.3%) od skupnega števila zajetih živalic pripada pršicam ali grinjam in pražuželkam (dr. J. Hadži)!

Prvotno namero, da bi podal pregled vseh Apterygotov našega dela Julijskih Alp, je dr. Fr. Kos opustil, ker se je zaradi točnejšega določevanja moral najprej podrobneje pečati z nekaterimi nižjimi skupinami iz rodu Orchesella; zato pa je pritegnil pod drobnogled tudi druge oblike omenjenega rodu, ki jih je našel v nižjih legah. Že sam lov niti pol cm velikih bitij, ki so k temu še poskočna, je zahteval skrbnih priprav in napornega iskanja pod kamenjem, v razpokah in pod rušami mahovja, lišajev in trav. Nabrani material se je zaradi velike občutljivosti moral skrbno pripravirati; strokovnjakom je na razpolago v prirodopisnem oddelku Narodnega muzeja v Ljubljani. Točne opise krase jasne skice; izmed njih so nekatere tudi preko 2000 krat povečane v primeri z naravno velikostjo objekta. Iz njih posnemamo, da se je avtor pri diagnosticiranju posameznih vrst oziral ne samo na pigmentacijo kože, kakor je sicer navada, temveč je vpošteval prav vse znake zunanje morfologije, ki v kombinaciji z njih funkcionalno odvisnostjo od geografskih, individualnih in časovnih, spremenljivostnih faktorjev morajo mnogo doprinesiti k točnosti opredelitve posameznih sistematskih edinic. Temu načelu zvest, avtor po diagnozi vrste razjašnjuje njene sorodstvene odnose in bogato ilustrira nahajališče z ekološkimi pripombami.

Avtor številnim varietetam vrste Orchesella cineta (L.) Lubbock zanika pravico obstoja, ker je različna nasičenost pigmenta pri njih samo produkt starostno časovne izpremenljivosti. Opisal pa je štiri popolnoma nove vrste: Na Triglavu živita: Orchesella triglavensis Kos in O. diversicincta Kos, ki sta obe temno pigmentirani in jih dobimo v vlažnih severnih legah triglavskih snežišč; Orchesella prisojnikiana Kos in O. capillata Kos sta novi vrsti, najdeni na več vrhovih naših Julijcev. Zadnja se odlikuje po zelo dlakavem telesu; obe pa sta brez pigmenta in ljubita prisojno lego.

V veliki meri gre, razen trudoljubivemu avtorju, pohvala tudi Prirodoslovnemu društvu, ki — dasi brez sredstev — omogoča tisk takih specialnih razprav.

Viktor Petkovšek.

Razgled po planinskih časopisih.

Hrvatski planinar. — Št. 11. U. Girometta, Na Čvršnjici Planini, pestro opisana tura, z vožnjo iz Splita do Jablanice in od tod na Čvršnico (2228 m), to hercegovoško, v rastlinskem, geološkem, prebivalskem kakor tudi v planinskem oziru izredno zanimivo gorovje; članek se končuje v 12. številki in je ponazorjen s slikami piščevega posnetka. — Jos. Plaček dovršuje svoj originalni potopis (peš ali kvečjemu z avtom) »Od Sušaka do Sarajeva« (s slikami). — V spisu »Kako se brani planinarstvo« se sporekuje dr. M. Pražič z D. Krivokapičem. — Marula Manč pripoveduje, kako je potovala »okoli Grossglocknerja« in se mu vzpela na vrh (z lastnimi slikami). — Med društvenimi vestmi se poroča, kako so Samoborci posvetili »Lipovački Dom«, o otvoritvi Studenskega Doma pod Sv. Brdom na Dušicah, o postavitvi križa na vrhu Velikega Vilinca (v Čvršnjici) i. dr. — V referatu (str. 351) o 7. številki Blgarskega Turista (kjer so prispevki članic Asociacije slovanskih plan. društev) se očitno, da in po čigavi krivdi sta tam objavljeni samo dve in — kakor pravi referent — »vrlo slabi« sliki iz Hrvatske. Mi moremo ugotoviti, da je dotična klišeja poslala Zvezi (Savezu) jugoslov. plan. društev v Ljubljano sama Središnjica Hrvatskog Planinarskog društva iz Zagreba. — Na priloga sta 2 sliki: Plitvička jezera (foto V. Novak) in Jahorina Planina v snegu (V. Horvat).

Št. 12. — S to, zadnjo, številko so že izvedene neke tehnične izpremembe, napovedane za 1937 v prejšnji številki. Hrvatski naslov dobi tudi nemški podnaslov (»Der Kroatische Bergsteiger« itd.), vsaka številka ima 8 strani priloge, na kateri se objavljajo društvene in splošno planinske vesti poljubno med inserati. Članki: S. Vrdoljak čustveno opisuje svojo pot na Ljuti Kamen, sedlo v grebenu Mosora. — Dr. Josip Flegler se pokaže v zimskem vzponu v dolini Dive Grabovice, v romantičnem podolju Čvršnjice Planine, da je spreten in podjeten smučar, ki tvega prave napore; so pa tudi (str. 359) v tem gorovju stene, grede, žlebovi, »raj za plezalec, pa se do danes ni nihče našel, da ga odkrije«. — Pero Lučić Roki prikazuje Kamešnico Planino, jugovzhodni podanek masiva Dinare (s slikami). — Kako je bila Djela Horvat mokra vseh sedemkrat, ko je šla na izlet h Kamenim Svatom, najzapadnejšemu odrastku Medvednice, kramlja prav po domače. — Zgoščeno, z obilnim materialom, nas vodi Slavko Sagovac s čopičem in z barvami vzdolž Velebita (s slikami). — Ljudske prizore s prebivalstvom in planinska doživetja po visokih planotah Durmitorja opisuje na pripoveden način Srečko Vatovec. — Priložena je slika Treskavice (Suha Lastva, 2004 m).
J. T.

Die Alpen — Les Alpes — Le Alpi, mesečnik Švicarskega Alpskega kluba. April 1936: Gorska divjačina. Fritz Hutzli prijetno kramlja o gamsih, viscih, srnah in orlih. — Werner Lattman poroča pod naslovom »Pozabljeno gorovje« o severoalpskih Alpah (Prokletije), ki se po njegovem mnenju po lepoti vrhov lahko primerjajo Dolomitom. — Henri Huguenin piše o telefotoografiji (posnetki na velike daljave) ter hiperstereoskopiji (stereoskopi za velike reliefe). — Svišči: Sam. Aubert našteva in popisuje v švicarskih gorah domače enciane, izmed katerih neki (n. pr. škrlatni svišč) pri nas ne uspevajo. — Končno je Charles Gos, znani švicarski alpski pisatelj, prispeval skeč v enem dejanju: »Sanje pomladnega dne v gorah«. — Zanimivo je na koncu letno poročilo o švic. alpskem muzeju v Bernu. — Maj 1936: Planinstvo v osrčju Sahare (ture v gorovju Haggara, vrhovi Tahat 3010 m in Pic Ilaman). — V dolini Göschenen-Alp (v Švici, južnovzhodno od Luzerna); pokrajinska in narodopisna skica. — Periodične spremembe ledenikov v švicarskih Alpah (56. poročilo: glaciološka studija o stanju snega in ledu v Švici v l. 1935); spis vsebuje podatke o zasnježitvi in gibanju ledenikov. — Junij 1936: Uvodoma lepa barvasta reprodukcija Otto Wylerjeve slike: »macesnov gozd spomladi« in članek o tem znanem švicarskem alpskem slikarju. — Hans Gertsch opisuje manjše, a hvaležne ture v Dauphinéji pod naslovom: Na pohlevnih stezah v Oisanu (La Berarde, Col du Sele in Mont Pelvoux) s čudovitimi slikami! — Paul Geissler ocenjuje v obširnem članku »Guido Rey« življenjsko delo najodličnejšega italijanskega alpinista. — Marcel Kurz nadaljuje svoj, v januarju 1936 objavljeni pregled o ekspedicijah v Himalajo med l. 1932 in 1935. V tem spisu obravnava celo vrsto manjših poskusov v tem gorstvu. — Julij 1936: Spomini iz starih časov. Paul Montandon piše o alpskih

turah v Bernskem Oberlandu pred 60 leti. — Dent d'Hérens, Schalligrat, Nordend-Ostwand (Monte Rose). — J. Ramel poroča o prvem vzponu na L'Eperon (3116 m) preko severne stene; vrh se nahaja v skupini Dent Jaune v zapadni Švici, v skupini Dents du Midi, in velja kot skrajno težaven. — Marcel Kurz objavlja bibliografijo Himalaje; ta obsega v glavnem vse knjige, ki obravnavajo to gorovje, pa tudi sosedne pokrajine (Turkestan, Tibet, Kino); dragocena zbirka za vsakogar, ki se zanima za najlepša gorovja sveta.

Dr. A. B.

K poglavju o nespodobnosti v planinah prof. Janka Mlakarja v naši zadnji številki se je s polnim priznavanjem vsebine in namena tega članka pri avtorju oglasil naš planinski humanist g. dr. Jos. Ciril Oblak v navedbo sledečega sredstva, s katerim se posestnik skuša braniti pred brezobzirnostjo nespodobnih planincev, ki jih prof. Mlakar po svoje »znanstveno« poimenuje z latinskimi imeni, dr. Oblak pa jih v slovenščini nazivlja »planinske krave«. Ko je dr. Oblak nedavno posetil goro Schöckl (1446 m) nad Gradcem, je ob potu, ki drži z Göstinger-alpe proti Weinitzenu (Vinica), videl veliko tablo, ki jo je kmet tja postavil z daleč vidnim napisom:

»Lieber Wanderer, merk dir das:
geh auf den Weg und nicht ins Gras!
Damit man leicht und ohne Müh'
dich unterscheiden kann vom — Vieh.«

Dr. Oblak je to opozorilo, ki kaže, da je rod nespodobnih planincev doma tudi v inozemstvu, »približno«, kakor pravi, prevedel za domačo rabo v slovenščino tako:

»Preljubi potnik, pamti to:
poti se drži, ne sili v travo!
Ker sicer te kdo prav lahko
zamenjal bo s planinsko — kravo.«

Edo Deržaj: »Gruh«. Knjiga s podobami za odrasle. 1937. Založba »Gruh«, Ljubljana. — Opozorjamo na to čisto svojevrstno, stoodstotno planinsko knjigo, bodro pisano in drzno ilustrovano, vsakogar, kdor hoče zabavljati, se zabavati, se jeziti in smejati. Več ob drugi priliki.

Mednarodna Unija alpskih Asociacij (U. I. A. A.). Tretje zborovanje se je vršilo dne 27., 28. in 29. avgusta 1936 v Zenevi. — Prvi dan je bila seja eksekutivnega komiteja. Sklenilo se je: 1. Avstrijska Bergsteiger Vereinigung naj se skuša pregovoriti, da svoj prijavljeni izstop prekliče. 2. Na glavnem zborovanju se bo predlagalo za sprejem v Unijo Grško planinsko društvo in plan. društvo Monaco. 3. Mandat prezidija Unije naj se podaljša za nadaljnja tri leta.

Glavno zborovanje se je vršilo dne 28. in 29. avgusta v prostorih Ženevske sekcije Švicarskega alpskega kluba. Zborovalce je pozdravil predsednik tega kluba A. de Kalbermatten in se je zahvalil predsedniku »Unije« Egmondu D'Arcisu za odlično delo Unije. Ta je zborovanje otvoril in ga je vodil obadva dneva. Ugotovivši, da je v Uniji včlanjenih 24 organizacij iz 15 različnih držav (Belgija, Bolgarija, Francija, Italija, Jugoslavija, Nizozemska, Poljska, Švica, Švedska, Španija, Češkoslovaška, Avstrija, Madžarska, Monaco in Grčija), navzoči pa da so zastopniki dvajsetih v Uniji včlanjenih društev odnosno zvez: Alpenverein Donauland (Avstrija), Bolgarski turist. Sjuz, Centre excursionista de Catalunya, Španski alpski klub, Francoski alpski klub, Grški alpski klub, Madžarska turistična zveza, Club Alpino Italiano, Nizozemski alpski klub, Poljsko Towarzystwo Tatrzańskie, Poljska smučarska federacija, Unija Poljskih planinskih društev, Švedska turist. zveza, Švicarski alpski klub, Švicarska smučarska zveza, Klub Švicarskih žena-alpinistk, Klub Československih alpinistov, Klub češkoslov. turistov, Planinski klub Monaco in Savez Jugoslovanskih planinskih društev. — Sklepi eksekutivnega komiteja so bili brez debate sprejeti.

Nato je predsednik prešel na dnevni red. Glede mednarodne ureditve reciprocitete v planinskih kočah so se glavna tri društva (francoski, švicarski in italijanski alpski klub) v Barceloni l. 1935 zedinila o izdaji kart za popolno enakopravnost članov teh treh društev v vseh njihovih kočah. Toda tega sklepa delegatov niti švicarski niti francoski alpski klub nista

ratificirala. Za Švico so se predvidele težke posledice češ, da bodo vsled tega sklepa švicarske planinske kočē prenapolnjene in da bo radi tega Švica izgubila premožne inozemske člane (Angleže). Zato predlaga Unija poskus sledeče rešitve:

1. Velika društva (Italijanski, Švicarski in Francoski klub) naj dovolijo maloštevilnim društvom Unije po eno karto in sicer po sledečih predpisih:

a) Vsak klub izbere in sporoči stalnemu biroju Unije, katerim društvom dovoljuje tkzv. karto za kočē (carte de cabanes). Ta izbira velja eno leto in se lahko vsako leto spremeni.

b) Vsak klub določi število kart, ki jih da za dobo enega leta na razpolago stalnemu biroju.

c) Stalni biro bo te karte izdajal po vrstnem redu prosilcev.

č) Karte so veljavne samo 10 dni (ali en teden); cena kart je po 4 zl. šv. franke; za svoje stroške bo Stalni biro pobiral še po 60 santimov od karte.

Ker bi po tem predlogu bila mala društva na milost in nemilost izročena velikim društvom, ki bi lahko dovoljevala karte samo onim društvom, ki so jim simpatična, je bil v zadevi sprejet sklep, da se za eno leto poskusi s predlaganimi kartami. Člani Asociacije Slovanskih planinskih društev, t. j. zastopniki Poljakov, Čehoslovakov, Bolgarov in Jugoslovanov, smo imeli popoldne kratko sejo, na kateri se je sklenilo, da ponudijo v Asociaciji slovanskih planinskih društev včlanjena društva, ki imajo okrog 150.000 članov in razpolagajo s približno 400 planinskimi kočami, vsem v Uniji včlanjenim društvom popolno in brez-pogojno reciprociteto. To ponudbo, ki jo je prihodnji dan na seji Unije proglasil dr. Goetel, so sprejeli vsi navzoči s soglasnim odobranjem.

O označevanju potov je poročal M. F. Michel. Unija je prejela o tem razna poročila vodilnih klubov, med drugim tudi, kako je zakonitim potom urejeno markiranje potov v Sloveniji. Iz dospelih dopisov je razvidna tendenca, naj se zaznamujejo vsaj dostopi do koč in čez najvažnejše prelaze ter vsaj nekateri važni in »klasični« dostopi na najbolj obiskane gore. O najboljšem načinu markiranja se bo še razpravljalo na bodočih zborovanjih.

Ustanovitev Mednarodnega fonda za pomoč žrtev, ki so trpele vsled nezdov v gorah, je bila že na skupščini v Barceloni sklenjena. Iz tega fonda bi se plačevali stroški, ki jih povzročā reševanje revnih neorganiziranih alpinistov. Dohodki tega fonda bi se stekali iz darov, legatov in prostovoljnih dajatev. Upravlja ga finančni odbor treh ali petih članov, ki ga za dobo treh do petih let izvoli glavna skupščina na predlog eksekutivnega komiteja. Nabrana glavnica ostane nedotakljiva, obresti se priključujejo kapitalu tako dolgo, da ta doseže višino 10.000 zl. frankov; šele potem se bodo iz obresti tega kapitala začele podeljevati omenjene podpore.

Nadalje se je obravnavalo vprašanje signalizacije v planinah. Morsejeva znamenja so se po pismeni anketi pokazala za preveč komplicirana; zato predlaga Unija, da se ostane pri dosedanjih signalih v nezdovi (optični: šestkrat v minuti ponavljana znamenja — mahanje, presledek 1 minute, nato zopet šestkrat znamenje; akustični znaki: kratek in oster klic, žvižg ali drug akustičen znak, ponavljan šestkrat v minuti itd.). Ti splošno znani znaki v sili ali nezdovi naj se objavijo v vseh revijah planinskih društev, na članskih izkaznicah, društvenih oglasih, v vodnikih, na kartah; nabijejo naj se v vseh kočah in hotelih.

Prvi dan koncem zborovanja je sporočil predsednik, da je od Zveze Jugoslovanskih planinskih društev dobil zelo zanimivo poročilo o organizaciji gorskih vodnikov v tej zemlji. Skupščina je naročila predsedniku, naj zbere o tem predmetu za prihodnje zasedanje iz raznih zemelj kar najbolj izčrpne podatke. — Na dnevnem redu je bilo tudi vprašanje sodelovanja aviatike in vodnikov pri rešilnih akcijah v gorah. Ni pa še bilo dovolj zbranih podatkov za razpravo.

Planinska vzgoja mladine. Po tozadevni anketi (Kaj se je storilo in kaj se naj stori za to vzgojo?), na katero je odgovorila tudi Zveza Jug. planinskih društev, je Unija določila sledeče smernice: Vzgoja se mora tiktati 1. fizične vzgoje, ki obsega tudi alpinsko tehniko; 2. intelektualno-znanstvene, ki vsebuje tudi estetsko izobrazbo; 3. moralne, ki naj uči

tudi spoštovanje do gora. — 1. Fizična vzgoja naj obsega vaje v alpski tehniki, gimnastične vaje, vaje v plezanju (brez mehaničnih sredstev!), uporabo vrvi, cepina, derez itd., vaje v ledu, pouk o objektivnih in subjektivnih nevarnostih v planinah, pomoč in reševanje. — 2. Vzgoja intelekta — znanstvena in estetska vzgoja — obsega vzgajanje značaja alpinista, proučevanje geologije, botanike, faune, flore in sorodnih znanosti, razlago lepote v gorah, pouk, kako je treba te lepote gledati, razvijanje daru za opazovanje, nauk o busoli, orientaciji i. sl. — 3. Moralna vzgoja. Sem spada predvsem spoštovanje gora in pravil civilizacije. Pouk v obnašanju v gori, v koči, napram tovarišem, v nevarnosti, z domačini, katerih navade in običaje moraš spoznavati, nauk o odgovornosti, solidarnosti; svariti se mora pred pretiranim tekmovanjem v gorah, ki rodi rivaliteto, ošabnost in druge slabe lastnosti; razvijati se mora smisel za pravo in temeljito tovarištvo in paziti, da se to ne prevrže v fizično in moralno razvratnost. —

Dne 29. avgusta se je zborovanje nadaljevalo. Obravnavala se je predvsem nevarnost solnčnih žarkov za človeško telo, s posebnim ozirom na solnčnejše v planinah. Na podlagi zdravniških nasvetov in izkušenj je izdalo medicinsko društvo v Ženevi sledeča praktična navodila: 1. Solnčenje (helio-terapija) je sicer zelo koristno, lahko pa predstavlja za slabotno telo in za nekatere boleznih veliko nevarnost. Zato mora vsakdo, preden se prične izpostavljati solncu, ugotoviti, če ni kontraindikacije proti tej kuri. Osebe, ki kašljajo, starejši ljudje in nežni otroci morajo biti v tem posebno previdni. — 2. Solnčenje kople se morajo postopno podaljševati; v začetku ne smejo trajati več kakor nekaj minut. Če glava ne prenese brez nevarnosti daljšega obsolnčenja, jo je treba pokriti. Zelo nevarno je na solncu zaspati z razkrito glavo. Za močne ljudi je najboljšo, če se med solnčenjem tudi gibljejo, telovadijo, izvajajo sport itd.

Zaščita prirode v Alpah. Referent je bil predsednik Unije, g. Egmond D'Arcis, ki je izvajal, da se z večjo ali manjšo vztrajnostjo v vseh državah dela za ohranitev prirode v prvotnem stanju. Omenil je zlasti krasne uspehe Poljske, Avstrije, Italije, Češkoslovaške na tem polju. Unija priporoča sledeče: Vladi naj se pridobivajo za to, da izdajo zakone, ki varujejo gorske kraje proti okvari in poslabšanju (po stavbah, nepotrebnih gorskih železnicah itd.). — 2. Doseči je treba sodelovanje vlad z alpskimi organizacijami. V državne organizacije za zaščito prirode naj se pozovejo zastopniki planinskih društev. Posebno pozornost je posvetiti planinskim vasem in hišam; tam je treba ustaviti zidanje grdih modernih stavb, ki ne spadajo v okvir pokrajine, in uničevanje lepih starih, v narodnem slogu zidanih poslopij. Sredstva za to so n. pr. a) prošnje pri krajevnih oblastvih, b) časopise, c) predavanja, č) vplivanje na gorsko prebivalstvo (po planinskih društvih). Domačine je treba poučiti, da ravno slikovitost in posebnost gorskih vasi vabi turiste ter jih zadržuje dalje časa v kraju, d) treba se je izogibati onih gorskih vasi, ki so lepoto naravnih spomenikov, vrhove ali kraje namenoma poslabšale ali pokvarile. Vendar je treba paziti, da se ne posplošuje. Vse, kar se tiče cesta, železnic, gorskih železnic itd., je treba posebej preiskati, zlasti z ozirom na ekonomske zahteve kraja. Pri zaščiti prirode naj se ta društva vedno poslužujejo zaveznitva znanstvenih in enake cilje zasledujočih organizacij.

Zelo veliko pozornost je zbudilo poročilo o izsledkih komisije, ki je proučevala vprašanje plazov. Poročal je predsednik. Večina alpskih držav že ima sezname plazov (preglede plazovitih terenov). Prvotno misel, da bi Unija izdala zemljevid plazovitih ozemelj (kakor znano, smo tudi Slovenci predložili tako karto), je morala opustiti, ker bi izvršitev bila predraga in je naletela tudi na druge težkoče. Pač pa je treba nujno omejiti zimske nesreče v gorah radi plazov. V to svrhu bo treba sestaviti glavne podatke o nevarnem snegu in terenu s svarilom smučarjem. Potrebna so kratka in jedrnata navodila o meteoroloških pogojih za plazove. Končno je treba razviti in izpopolniti regionalne meteorološke napovedi, kar že poskuša izvajati Italija. Ta program je skupščina odobrila.

Radiofonija v planinskih kočah. O tem vprašanju je obširno referiral Švicar, ing. Roesgen. Poročal je o poizkusih, ki jih je napravil deloma sam, deloma s prijatelji v pokrajini Pit Sora, pozneje pa v Juri in na Mont

Blancu. Poizkusi so privedli do konstrukcije raznih radioaparatorov. Dr. Roesgen je pokazal nekatere take male aparate, ki so se obnesli zlasti pri planinskih nesrečah. Ing. Pugljese (ital. alpski klub) je pokazal nekatere italijanske aparate, ki uspešno služijo ital. alpskemu klubu v Dolomitih. Cena znaša okrog 1000 lir komad, dočim veljajo švicarski aparati okroglo 500 šv. frankov. Ti aparati so zelo dobri za rešilno službo in bi kazalo, da tudi naš rešilni odsek katerega izmed njih poskusi.

Razpravljalo se je nadalje o mednarodnem alpskem koledarju. Zaenkrat se še ni moglo pristopiti k izdaji. Urednik švicarske alpske revije »Les Alpes« je prevzel nalogo, da bo zbral material za vsa v Uniji včlanjena društva o njihovih gorstvih in ga obdelal. Treba bo iskati privatnega založnika, ker se Unija z založništvom ne more pečati.

Važno je bilo opozorilo predsednika, naj se včlanjena planinska društva z vprašanji, ki se tičejo raznih panog planinskega udejstvovanja, obračajo na Unijo, ki je ustanovila poseben informacijski odsek, tkzv. informacijsko centralo, ki je že na številna vprašanja raznih organizacij pridobila zahtevane informacije. Zapomnimo si, da imamo v tej centrali vir za najrazličnejše informacije, ki se tičejo alpinizma. Unija prav rada zastavlja svoj veliki vpliv za to, da pristojnim oblastvom priporoča planinske ekspedicije in jim event. tudi pridobi ugodnosti in olajšave.

Med slučajnostmi je sporočil predsednik, da se sprejme povabilo švedskega delegata dr. Sjögrena, naj bo prihodnje leto skupščina Unije v Stockholmu, obenem s povabilom francoskega delegata g. Marchandia k udeležbi na kongresu znanstvenikov-alpinistov, ki se sestanejo prihodnje leto ob priliki svetovne razstave v Parizu.

Ravnatelj Pilat, načelnik kluba Českoslov. alpistů je v imenu Kluba Českoslov. turistov zabil, naj se skupščina Unije v letu 1938 vrši v Pragi ali v Tatrah; v tem letu bo namreč klub Českoslov. turistů slavil 50 letnico svojega obstoja. Predlog je bil sprejet z odobravanjem.

S tem bi bile izčrpane glavne točke, o katerih se je govorilo. Prav lepa in instruktivna je bila razstava rešilnih predmetov, ki je bila priključena veliki Mednarodni fotografski razstavi. Obsegala je zlasti nosilnice, kakršne uporabljajo Nemška, Francoska, Švicarska planinska društva, pa tudi švicarski in francoski visoko-alpinski vojaški oddelki. Fotografska razstava je bila nadvse skrbno izbrana. Jugoslovani smo tja poslali okrog 50 del, ki so bila vsa sprejeta, dasi je bila žirija zelo stroga, obstojala je iz treh slikarjev in dveh znanih planinskih fotografov iz Švice. Naša fotografska skupina je delala prav dober vtis in jo je tudi časopise opetovano pohvalno omenilo.

Omenim naj še, da je član Unije dr. Robert demonstriral izredno praktično sestavljeno majhno ročno apoteko s celo vrsto najpotrebnejših medikamentov, ki jih posamezen planinec potrebuje pri turah. Na prošnjo delegatov bo Unija izdala popis in listo dotičnih predmetov.

V kongresnih dneh je bila tudi otvoritev zelo lepe razstave švicarske planinske umetnosti, ki so se je udeležili znameniti švicarski alpski slikarji.

Razveseljivo je, da Zveza jugosl. planinskih društev v Uniji ne stoji ob strani. Znano je, da je naša Zveza potom dr. Tume pokrenila važno vprašanje kulturnega dela v Uniji ter s tem odprla nekako novo polje za udejstvovanje te centrale. Gledati moramo, da bomo dr. Tumovo dediščino dobro upravljali in si ohranimo iniciativo na tem polju. Naši predlogi o organizaciji mladine so zbudili pozornost, naše poročilo o organizaciji vodnikov bo služilo kot podlaga diskusije o tem vprašanju na bodočem zasedanju; naša fotografska razstava je bila ugodno ocenjena v dnevnem in strokovnem časopisu.

Končno naj omenim še eno razveseljivo dejstvo: da se z večino vprašanj, ki jih obravnava Unija, že bavi in peča Slovensko Planinsko društvo in z njim druge, v Zvezi včlanjene Jugosl. organizacije, kar nam dokazuje, da se naše delo in stremljenje giblje v okviru aktualnih vprašanj, ki zanimajo vsa, tudi velika in glavna svetovna planinska društva. Ta ugotovitev gotovo lahko dvigne našo samozavest in nas potrdi v tem, da smo na pravi poti.

Ljubljana, dne 16. decembra 1936.

Dr. Arnošt Brilej.

Razzlogovanje.

Besede razzlogujejo, to se pravi: delijo v zloge, v šoli, če učitelj uči čitanje po zlogovni metodi. Vsi pa razzlogujemo, ko pišemo do konca vrste, a nimamo več prostora, da bi zadnjo besedo izpisali; grdo in nedostojno je, če to besedo skušaš še spraviti v vrsto z manjšimi, tesnejšimi črkami ali s porabo prostora izven vrste. Izurjen pisar si prostor že vnaprej umno uredi; posebno velja to za strojepisca ali stavca, ki pisave ne moreta izpreminjati. Stoji kot načelo, da se vrsta redno končuj s celo besedo. Včasih pa se to le ne da izvesti; zadnjo besedo je treba deliti. Ta delitev naj zadene le daljšo besedo; slab pisar in stavec bi bil tisti, ki si ne zna pomagati pri krajših besedah, da bi jih spravil v vrsto, in nedopustno je, da bi na koncu vrste puščal n. pr. samo eno črko. Ko besedo deliš na koncu vrste, jo razzloguješ; to razzlogovanje imamo navadno v mislih, če izgovorimo to besedo, in pri pisanju prihaja nešteto krat na vrsto, tem večkrat, čim manj spreten si. Samo o tem razzlogovanju govorimo na tem mestu.

Postopek bi mogel biti čisto mehaničen, to se pravi, da bi pisec dosledno pisal do konca vrste in tam pač nehal s črko, ki bi jo še spravil v vrsto, a v drugi vrsti nadaljeval s prihodnjo črko, ne oziraje se na vsebino. Takó se je pisalo kajpada v arhaiski dobi, ko v pisavi niso ločili niti besed. Ni dosti drugačna pisava v starejših tiskih. V prvi slovenski tiskani knjigi, v Trubarjevem »Catechismusu« leta 1551. beremo razdeljeno: »bug-om« pa »že-gnall«, »prauičin« pa »posuei-dtni«, »dežels-kimi« pa »če-stil« itd. Prav tako pri Dalmatinu v Bibliji (n. pr. »vog-la« pa »o-bročé«, »sež-gati« pa »su-knjo« itd.) in drugih starejših pisateljih, vsedotlej, dokler ni pričela šola iskati posebnih pravil za »razdelitev zlogov«, kakor ta pojav imenuje Janežič v prvi izdaji svoje slovnice iz leta 1854, str. 7, kjer je to poglavje še prav kratko. Pozneje, ko se je tudi uvedla beseda »razzlogovanje«, so se mu pravila nekaj razširila in so skušala biti jezikoslovna, ne mehanična. Višek je v tem pogledu dosegel Levec v svojem Slovenskem pravopisu, kjer na celih treh straneh razpravlja (str. 93—95), »kako delimo ali razstavljamo besede na zloge«. In tega bi se naj učili že otroci? Saj se učijo pisati in res pišejo! Nadaljujoč Janežič-Sketovo slovnico, je dr. Breznik v splošnem prevzel krajša pravila svojih predhodnikov i v svojo slovnico i, še skrajšana in poboljšana, v novi pravopis. Pa tudi njemu se še ni posrečilo stisniti pravila v obliko, ki bi zanesljivo omogočala odločitev v vseh primerih. Breznik se pri delitvi v zloge opira na dvojni razlog, na izrekljivost soglasnikov in na soglasniške skupine, ki morejo kako besedo začenjati, češ, neizrekljive skupine se pri razzlogovanju delijo, izrekljive ostanejo. Oboje pa je nezanesljivo; izrekljivost je individualna v praksi — spretni jezik našega Slovenca lahko izgovarja kar vse skupine (tudi n. pr. nemški »Propf«, slovenski »vzglavjek«). In skupine soglasnikov, ki morejo začenjati kako besedo — kdo pozna vse? Otrok in neveščak gotovo ne; pa tudi veščak ne more jamčiti, da so mu znane vse besede za vsako mogočo začetno glasovno skupino. Taka pravila so torej problematična; v pouk zanašajo mučenje in muko.

Najenostavnejše bi seveda bilo, ko bi vrste končavali pri pisanju mehanično kakor nekda. Ker pa dandanašnji mora vsakdo svoj jezik v elementih poznati tudi po ustroju, potrebujemo nekih smernic pri razzlogovanju, kadar se mu ne moremo izogniti. Vsaj toliko moramo paziti, da ne zakrivimo dvoumja, zlasti drastičnega, kakor v sledečih primerih. Prvi je nemški: Dne 18. oktobra 1936 je »M. Zeitung« rabila v nekem članku sestavljenko »Urininstinkt« (»prainstinkt«, »pranagon«); stavec je prišel s to besedo na konec vrste in jo je namesto »Urininstinkt« delil tako, da je stalo na koncu prve vrste »Urin-«, v začetku druge pa »stinkt«. — V »Našem Glasu« z dne 15. januarja 1937 dr. M. Malnerič po pravici smeši grdi uradni izraz »topogledno«, češ naj se vsaj razzloguje »to-pogledno«, a ne »topo-gledno«. Dvoumij in nejasnosti se je torej treba izogniti; sicer pa naj bi bila pravila mehanična, umljiva in ne pedantična. Ker bi podrobna presoja tega poglavja v dosedanjih učbenikih bila preobširna in le teoretičnega pomena, podam v nastopnem sumarično le svojo zasnovu tako imenovanega razzlogovanja:

1. Pri skupini dveh samoglasnikov se vzame prvi samoglasnik k prvemu, drugi k drugemu zlogu. N. pr. pra-oče, pri-imek, za-rjavel (*r* tu velja za samoglasnik!).

2. Pri skupini: samoglasnik in eden soglasnik se vzame soglasnik k drugemu zlogu. N. pr. vre-me, hi-ša, pe-či, ka-ča, zr-no, kr-ta, o-če.

3. Pri skupini: samoglasnik in dva ali več soglasnikov se vzame prvi soglasnik k prednjemu zlogu, ostali soglasniki k drugemu zlogu. N. pr. dobro, dob-rot-nik, meg-la, pus-tim, mis-lim, ses-tra, taš-ča, gnez-do, os-ter, os-troga, mrav-lja, groz-dje, miš-ljenje, po-noč-nji, Av-strija, kon-čni.

4. Črki *nj* in *lj* pomenita enotni omehčani *n* in *l*, se pravilno izgovarjata kot eden glas in se zato ne ločita. N. pr. ža-njem, pe-ljem, želj-no, živ-lje-nje, dla-njo, so-ljo, gorenj-ski.

5. More se beseda razzlogovati tudi po njenih sestavinah, če so znane. N. pr. so-brat, po-bratim, po-znati, za-gnati, raz-iti, po-sneti, iz-ustiti, brez-upen, vele-skok, mimo-grede, grdo-gled, konč-ni (konec + ni).

Slike — uganke.

Naša 1. uganika kaže Rjavino, posneto s sedla med Vel. in Malim Dražkim vrhom, sploh iz smeri Gornje Krme. Uganko je še isti dan, ko je naša 1. štev. izšla, pravilno rešil g. dr. Boris Zarnik, univ. prof. v Zagrebu.

2. uganika.

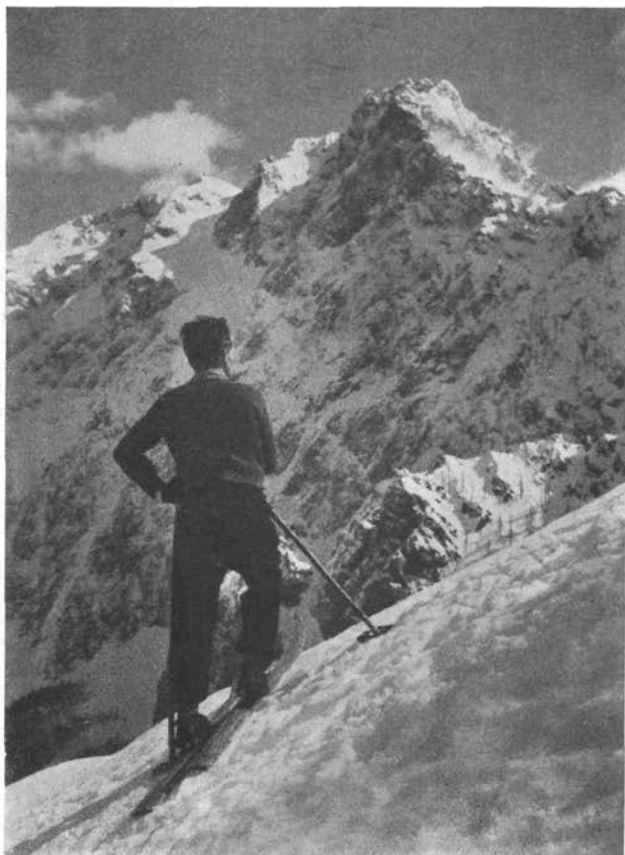

Foto Jože
Kovačič

Kaj in kje je to?

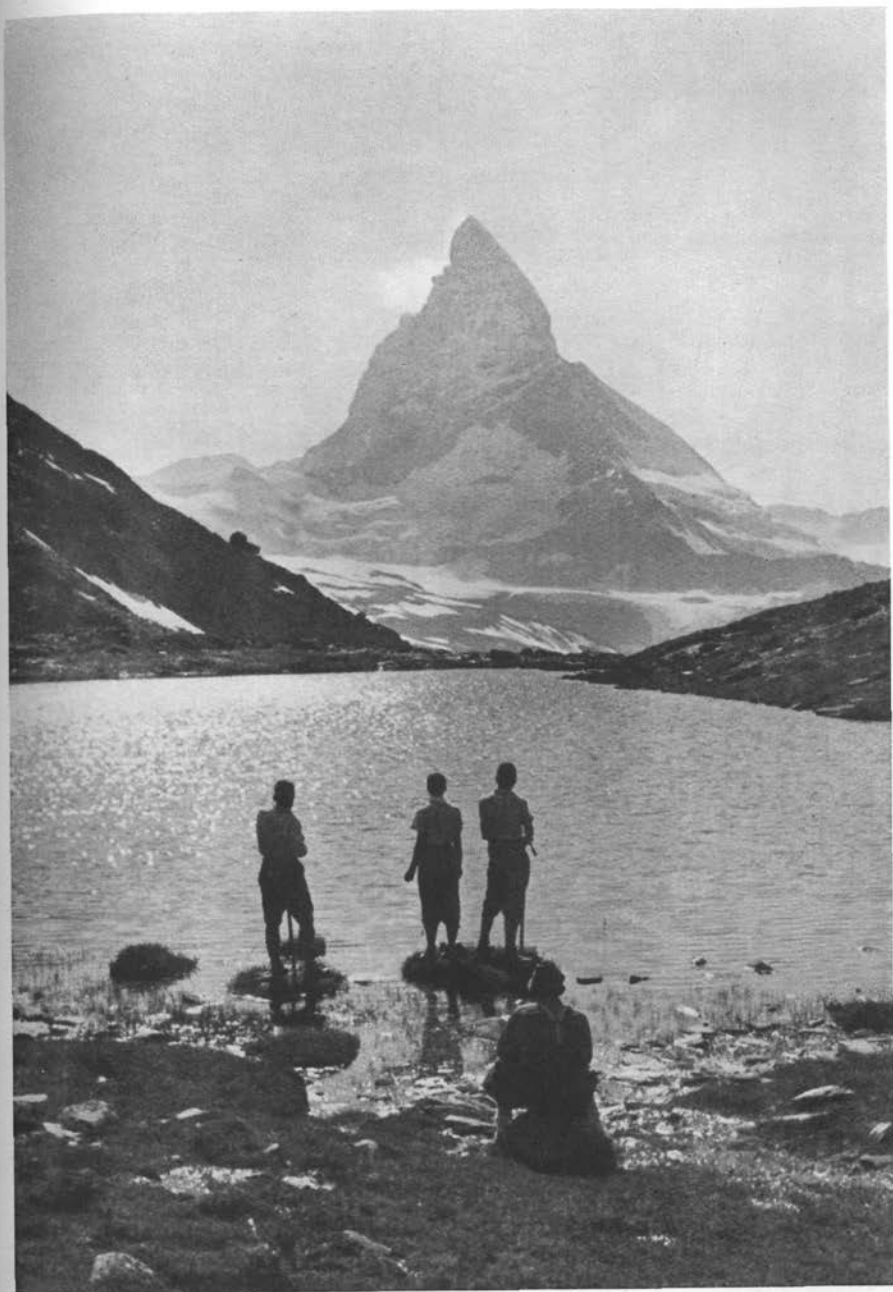

Foto Pelikan, Celje — ing. Boris Lavrenčič

Matterhorn